

dinar

Numizmatički časopis

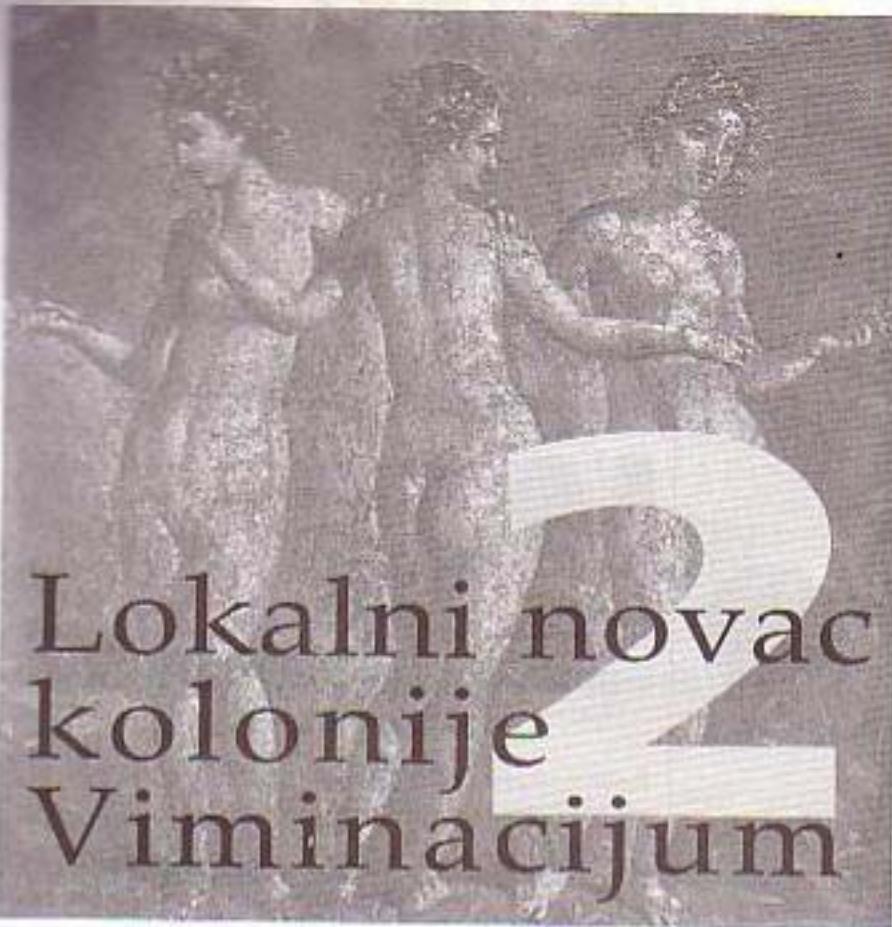
br. 17²⁰⁰¹
cena
100 dinara

François Milosch.

• ANTIČKI, SREDNJOVJEKOVNI i MODERNI NOVAC • PAPIRNI NOVAC
• VREDNOŠNI PAPIRI • ODLIKOVANJA • MEDALJE • ZNACKE

Lokalni novac kolonije Viminacijum

U prošlom broju pokušali smo da na sažet ali celovitiji način ispričamo priču o Rimskoj koloniji Viminaciju i lokalnom novcu koji je u toku šesnaest godina kovan u viminacijskoj kovnici.

Ovom prilikom, više pažnju posvetimo problematiku koja je za sakupljače, gotovo izvesno, najinteresantnije pitanje. To su odstupanja od uobičajenih karakteristika viminacijskog novca.

Određivanje kriterijuma za opis viminacijskog novca u cilju razlikovanja odstupanja od uobičajenih karakteristika nije jednostavan zadatak. Pojedini autori retrospektivno određuju one kriterijume ističući da primerke treba razlikovati po bitnim osobinama kovice i predstave na njima, ne uzimajući u obzir odstupanja u rezanju slova, temci crteže i u neznatnim pojedinostima slike (M. Vasić). Drugi pak kriterijume određuju veoma široko objavljajući pojedine varijante viminacijskog novca na osnovu njihove male razlike u portretu vladara, obliku slova ili u drugim manim detaljima (G. Orlov). Za mene postoji smisao da će sa svim ovojim biti da učinimo nešto više o razlikama od uobičajene teži-

no i veličine viminacijskog novca, o odstupanjima u napisima na aversu i reversu, o odstupanjima od prikaza autentičnog lika vladara, i o vanrednim predstavama na kojima je personifikacija kolonije prikazana sa određenim atributima od posebnog ikonografskog i istorijskog značaja (tzv. vanredni tipovi reverse na viminacijskom novcu).

T here are several exceptions to usual characteristics of Viminacian coins.

First of all, among the issues of Viminacian coins were recorded specimens whose weights are much under the average weights of the same nominal's other specimens. Also were recorded specimens heavier than the regular nominals, but of the same contents, which represented trial coins.

The exactness of the inscription on the obverse and reverse is good, but there is a number of oversights of various origin. They might have been made mechanically or under the influence of Greek language and under the influence of Vulgar Latin. On the basis of these oversights there are reasons for belief that some of the engravers must have been of Greek origin or must have belonged to the Greek culture.

We can also find out exceptions to representation of authentic picture of ruler on Viminacian coins. In principle, when there was a change on the throne, the first issue of the new emperor would give a somewhat adapted portrait of his predecessor. This is the case with the imperial coins as well. On the Viminacian coins the most obvious such case is with the early issue of Philip I from the fifth year whose portrait strongly reminds of the portrait of Gordian from the fourth and fifth year, as well as on the first issues of Decius from the eleventh year with the portrait of Filip.

Finally there are extraordinary types of reverse that we will write about in the next issue of our magazine.

SLIKA 1.

Odstupanja od prosečne težine i veličine novca

Tokom šesnaest godina rada kovnice, prosečna težina velike i srednje bronce znatno je varirala. Mala bronza je kovana relativno kratko tako da njeni prosečni težini ne pokazuju biljni promene. Do četvrtog i pete godine lokalne ere kvalitet i težina novca su u usponu, a u kasnijim godinama u padu. Redukcija težine dosegla visok stepen u trinaestoj godini, tako da je u nekim slučajevima teško reći da li pojedini primerci pripadaju velikoj ili maloj bronzi obzirom da ove primerke razlikujemo na osnovu njihove težine i voličine a ne po osobinama natpisa i slike na aversu i reversu. Zadržavanje iste nominalne vrednosti uz redukciju težine novca karakteristična je pojava za sva državna i lokalna kovanja u bakru i legurama i jedan je od načina „kvarenja“ novca karakterističan za vreme krize Carstva u III veku.

Uzimajući u obzir navedene činjenice postavlja se pitanje da li su pojedini primerci, navođeni u literaturi, čija je težina znatno ispod prosečne težine odgovarajuće nominalne, primer za odstupanje od uobičajene težine viminacijumskog novca. Ono što ove primerke, zapravo, čini izuzetnim jeste činjenica da je njihova težina znatno ispod uobičajene težine izmerenih primeraka iskovanih u toku iste godine. Jeden ovakav primer publikovao je Slobodan Dušanić 1958. godine u radu "Neobjavljene varijante novca kolonije Viminacijum". Radi se o velikoj bronzi cara Gordijana III iz četvrte godine lokalne ere, težine oko 10,71 gr., promera 26-24 mm. Na osnovu podataka do kojih je došao G. Orlov prosečna težina velike bronce kovane u toku četvrte godine iznosi 18,45 gr., a prosečni promjer 30-28 mm. Odstupanje od skoro osam grama kao i odstupanje u veličini upućivali bi nas da se možda radi o srednjoj bronzi. Međutim, težina ovog novčića ne odgovara ni prosečnoj težini srednje bronce kovane u toku četvrte godine koja, po G. Orlovu, iznosi 8,83 gr. Navedi primerak se, dakle, po svojoj težini i promeru nalazi između velike i srednje bronce uz istovremeno postojanje obeležja natpisa i slike karakterističnih za veliku bronzu (glava cara Gordijana ovisena je lоворовим vencem). Ovo odstupanje od prosečne težine, promera i određene specifičnosti u natpiju na

Slika 1.

aversu naveli su S. Dušanića da u posmenotom radu iznese jednu vrlo interesantnu tozu o postojanju četvrte nominalne. S. Dušanić, u tom emisu, iznosi: „Lako je moguće, da je Kolonija, odgovarajući potrebi tržišta, odlučila da iskuje nekoliko emisija novca čija bi vrednost bila manja od vrednosti velike, a nadmašivala bi vrednost srednje bronce.“

Ovdje bi trebalo napomenuti da osim primerska sa težinom i promerom manjim od prosečnih za odgovarajuću nominalnu, postoje i primerci sa većom težinom od redovnih primera. Ovi primerci imaju istu sadržinu kao i redovne nominalne i nazivaju se „debeljaci“. To su probni otkovi putem kojih su ispitivani kalupi pre puštanja u redovnu upotrebu.

Odstupanja u natpisima na aversu i reversu

U toku šesnaest godina postojanja kovnice lokalnog novca u Viminaciju emitovan je novac četrnaest lica, careva i članova carskih porodica. Natpsi na aversu viminacijumskog novca sadrže imena ovih lica u nominativu i dativu. Dativski oblik natpisa karakterističan je za vreme od dvanaest godina lokalne ere, i kasnije. Reversna legenda je standardna i sadrži skra-

ceno ime provinije i grada u kojem je novac iskovan: PMS COL VM (PROVINCIA MOESIA SUPERIOR COLONIA VIMINACIUM). Skraćenica COL je, po pravilu, rastavljana kao C-O-L ili CO-L, a redje kao C-O-L. Skraćenica je rastavljana da bi u prostor između razmaknutih slova bila smeštena glava personifikovanog lika kolonije.

Lako je tačnost natpisa dobra, povremeno se mogu susresti primerci novca sa izvešnjim odstupanjima od uobičajenih natpisa na aversu i reversu. Ova odstupanja se, najčešće, klasificuju kao posledice omaški ili vulgarizacije latinskog jezika na prostoru Kolonije. Ova odstupanja ilustrovaćemo sa nekoliko primera objavljenih u radu S. Dušanića.

Prvi primer je velika bronza lada Gordijana III iz četvrte godine lokalne ere (ovaj novčić smo već spominjali kao primer odstupanja od uobičajene težine i veličine). Na aversu ovog novčića nalazi su sledeći napis: IMP CAESAR GORDIANVS AVG. Careva titula CAESAR u punom obliku se ne sreće na novcu kolonije Viminacijum. Uobičajeno je da ova titula dolazi u obliku skraćenice CAES.

Dруги primer je velika bronza Filipa I na kojoj se nalazi sledeći napis: IMP M IVLI PHILIPPVS AVG. Specifičnost ovog primera se sastoji u nepravilno skraćenom, dužem obliku carevog porodičnog imena. Filipov novac uobičajeno nosi ime imperatora skraćeno kao IVL. Oblik IVLI je nepravilan, pošto se skraćenica završava samoglasnikom. Slične primere novca na kojima se u napisu carevo porodično ime završava samoglasnikom navodi B. Pick ali i izražava sumnju u njihovu autentičnost.

Sledeći primer je novčić Trebonijana Gala na kome se nalazi napis: IMP C GALLVS P FELIX AG. Specifičnost ovog primera je u obliku titule AVGSTVS, koja je u ovom slučaju predstavljena kao AG, umesto uobičajenog AVG. Istini za volju, moramo napomenuti da ova titula imperatora na novcu kolonije Viminacijum pokazuje veliku elastičnost u pogledu načina označivanja. Tako se susreću i skraćenice A, AV, AVG, AVGST, a ne samo deljele najčešća AVG.

Postoje primerci novca sa izvešnjim odstupanjima i u reversnim napisima. Na novčiću Trebonijana Gala na reversu se nalazi napis: PMS COL VM. Kao što vidimo, u skraćenici

Novac Imperatora Nerona (56-68)

Od mene i od Agripine nije se moglo roditi ništa drugo do prokletstvo i nesreća za državu!

Gnej Domicije Ahenobarb
(otac Imp. Nerona)

Sudbina se igra sa ljudskim životima i ako latinskoj sentenciji: "PER ASPERA AD ASTRA" (preko trnja do zvezda) izmenimo red reči tako da on glasi: "PER ASTRA AD ASTERA" suočićemo se sa životnom stvarnošću ne samo imperatora Nerona, jer na kraju svakog puta ipak je samo trnje.

Imao je sedamnaest godina kada je postao car, zahvaljujući pre svega majci Agripini te onda ne čudi da je prvog dana svoje vlaste lozinka za ulazak u dvor glasila: "NAJBOLJA MATI". Nema više nikakvo sumnje da je Neron bio vrstan muzičar. Problem je samo što to nije bilo dosljedno cara, a grčka poslovica: „SKRIVENA MUZIKA NEMA NIKAJKU VREDNOSTI“ potakla ga je na javne nastupe.

Prvi primerci novca sa likom Nerona kuju se već odmah posle adopcije od strane imp. Klaudija a slika 1 prikazuje aureus otkovan u periodu 51-54. godine kada je Neron mogao imati između 14 i 16 godina.

Sa imp. Neronom u antičkom novčarstvu iz perioda carstva počinje nova praksa, uvodi se kovanje novca sa predstavom živog člana porodice istovremeno sa likom vladajućeg cara. Veza cezara, a potom cara sa svojom majkom bila je daleko od odnosa majka-sin te i glorificirani natpsi na novcu potvrđuju sumnje javnosti o bludnosti ovog para. „AGRIPINA AVGUSTA DIVI NERONIS CAESARIS MATER“ (Agripina avgusta, žena božanskog Klaudija, majka Nerona cezara) je jedan od natpisa na novcu da bi proglašenjem Nerona za Avgusta imali natpis: „AGRIPINA AVGUSTA MATER AVGUSTI“ ili pak „AVGUSTVS AVGUSTA“ sa predstavama cara i majke (Slika 2).

U svom čuvenom delu: „DE VITA CAESARVM“ na jednom mestu pišući o Nerunu Gaj Svetonije Trankvil kaže: „... Svete je pobedničke vence razmestio po sobama, oko postelje, isto tako svoje kipove u odeći kitaraša (harfiste) a sa takvim likom dao je kovati novac...“. U ovom navodu Svetonije govori o događajima kada se Neron vratio sa „turneje“ po Grčkoj 57. godine gde je na raznim glumačko-pevačko-recitatorskim takmičenjima osvojio 1808 pobedničkih venaca. Ako podemo od činjenice da je Svetonije već 117. godine posteo „MAGISTER EPISTVLARVM“ (sekretar carske kancelarije) na dvoru imp. Hadrijana,

Odstupanja od prikaza autentičnog lika vladara

Kada govorimo o ovoj vrsti odstupanja mislimo na primerke novca na kojima je pod imenom jednog vladara prikazan, delimično izmenjen, lik njegovog prethodnika. Ovo je relativno česta pojava u rimskoj numizmatici koja se objašnjava činjenicom da portreti novih vladara često nisu na vreme stizali iz Rima u udaljene kovnice. Potreba da se novac kuje bez zastoja primoravala je graveru da improvizuju. Oni su izradivali kalupu modifikujući lik prethodnog vladara prema informacijama (ili glasinama) o izgledu novog imperialora, a posebno o crtanju lica.

Na novcu Viminacija najočitija su ovakva odstupanja na ranim emisijama Filipa I iz pete godine koji likom podseća na Gordijanov portret iz četvrtine i pete godine lokalne ere. Slično tome, na prvim emisijama Trajana Decija iz jedanaeste godine korišćen je lik Filipa I koji je lako prepoznatljiv zbog specifično očnih i markantnih crta lica.

Srđan R. KOPRIVICA

Slika 1.

Na aversu je predstava Neronu kao cesaru sa natpisom: „NERONI CLAVDIO DRVSO GERM COS DESIGN“ dok je na reversu predstavljen štit na kome je natpis: „EQVESTER ORDO PRINCIPI INVENT“.

gde je vodio carevu prepisku i bio čuvanarski arhiva, to znači da je još u to vreme cirkulisan novčić ili postojao dokument Senata o emitovanju takvog novčića. Svetonije ne daje opis novca

Slika 3.

Aureus iz 60. godine sa natpisom na aversu NERO CAESAR AVG IMP i natpis u vencu na reversu PONTIF MAX TRP VII COS III PP.

Slika 2.

Avers i revers tetradihra iz antiohijske kovnice emitovan 60-67 godine sa predstavama Neron i Agripine.

ali takvi komadi do danas ni kod kataloga RIC, COEN, BMC nisu evidentirani. Najpribližniji tematski je AS kovan između 66-68 godine sa natpisom na reversu „ARA PACIS“ gde su u gornim poljima žrtvenika prikazane ženske figure okrenute na levo i na deano a svaka drži venac u ruci.

Koliko je Neron bio sujetan kada je umetnost u pitanju, toliko nije pravio nikakve ispadne kod kovanja novca. Naime graveri su verno prikazivali sve promene koje su godine donosile caru, tako da cara vidimo od ranih dana detinjstva (slika 1) kao i deset godina starijeg (slika 3).

Na denaru taj lik je već debeljučast sa podvaljkom kao proizvodom prežderavanja i neumerene konzuma-

Slika 4.

cije alkohola (slika 4). I na reversnoj predstavi ovog denara je imperator Neron u togu sa zrakastom krunom na glavi i natpisom AVGSTVS GERMANICVS a kovanje je iz 65. godine.

Kao i prethodnici i Neron je kovao sve denominacije u zlatu, srebru, bronzi, orihalkumu... U retke primerke novca spadaju novac Oktavije (supruge cara i čerke imperatora Klaudija) kovan u Korintu zatim tetradihra druge careve supruge Popoe Sabine kovana u Aleksandriji potom Klaudija, careve čerke sa Popeom kovan u nepoznatoj kovnici itd.

U trenutku bliske smrti na način koji nije pompezan Neron je više sebi nego drugima postavio pitanje: Dakle, ja nemam ni prijatelja ni neprijatelja?

Sa imperatorom Neronom jun meseca 68. godine dinastija Julijevaca odlazi u istoriju a da nijedan nije umro prirodnom smrću.

Numizmatika na internetu

Numismaticapliego

Cayon-Jano s.l.

Jean Elsen s.a.

Classical numismatic group, inc.

La Ceca de Singapur

Casa de Moneda de Chile

Numismatica Lavín

Numag, s.l.

Giessener Munzhandlung

Casa del sello

Katalogbestellung

Giessener Münzhandlung
Postfach 1000, D-7400 Giessen 10, FRG

Giessener Münzhandlung
Postfach 1000, D-7400 Giessen 10, FRG

www.numismaticapliego.com

www.cayon.com

www.elsen.be

www.historicalcoins.com

www.singaporemint.com.sg

www.cmoneda.cl/

www.numismatalavin.com

www.numagb.com

www.gmcoinart.de

www.afinsa.com

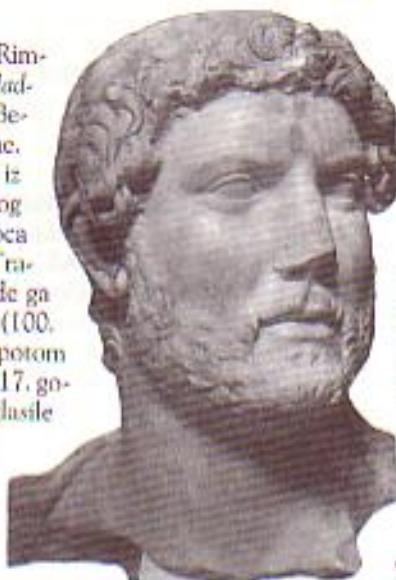
Hadrjan

Jedan od najvećih i najslabodoumnih Rimskih careva Hadrjan (Publius Aelius Hadrianus) radio se u španskoj provinciji Baetika, u gradu Italika 24. januara 76. godine. Njegovi preci su se u ovaj grad doselili iz grada Adrija (Hadria) na obali Jadranskog mora, pa odatle i nadimak. Posle smrti oca jedan od njegovih staratelja mu je ujak, Trajan koji ga je 91. godine pozvao u Rim gde ga je otetio sa svojom nećakom Sabinom (100. god). Istakao se tokom dačkih ratova, a potom je postao upravnik Sirije. Kada je Trajan 117. godine umro u Selinuntu, strijske legije proglašile su za cara njegovog nećaka Hadrijana koji je tada imao 41 godinu.

Za razliku od svoga predhodnika koji je vodio ofanzivnu spoljnu politiku, Hadrjan je odmah po stupanju na presto revidirao imperijalističku politiku svoga ujaka. Povukao je rimske legije iz Jermenije (koju je ponovo postala važna kraljevina), Asirije, Mesopotamije i Partije. Reka Eufrat je postala istočna granica Imperije. Na drugim granicama carevine (Britanija, Afrika) podigne sistem limesa (bedemi, nasipi i manja i veća utvrđenja sa stalnom vojničkom posadom).

Na unutrašnjem planu Hadrjan je radio na daljem učvršćivanju carske vlasti i razvitiči hirokratskog aparata. Pod njegovim nadzorom i uz pomoć proširenog državnog aparata, Imperija je verovatno imala najbolju upravu u celoj svojoj istoriji.

U kasnijim godinama vladavine, naročito posle pobune jevreja 135. godine, da bi okončao borbu oko naslednika, on je kao naslednika usvojio svog prijatelja Lucija Verra, ali je on ubrzo umro. Ležeći bolestan u postelji u Tiburu, Hadrjan je pozvao Antonina Pija (Titus Aurelius Fulvius Boionius Arrius Antoninus), čoveka neukaljanog ugleda zbog poštovanja i mudrosti, i usinio ga. Hadrjan je titulu cezara, koju su do tada nosili imператорi i njihovi agnati potomci, preneo na Antonina. Od tada su carevi za sebe za-

veliki putnik

državali titulu avgust, dok je titula cesar dodeljivana svakom unapred određenom nasledniku prestola.

Hadrjanova bolest se pogoršavala. U očajanju pokušao je da izvrši samoubistvo ali je u tome sprečen. Vajkao se da njemu samom, koji je imao moć da svakog pogubi, nije dopušteno da umre. Napokon, iscrpljen i gotovo poludeo od bolova, umro je 10. jula 138. godine u mestu Baje, u blizini Napulja, posle šezdeset dve godine života. Vladao je dvadeset godina i jedanaest meseci.

Osim već napred navedenih osobina Hadrjan je posebnu pažnju posvećivao provincijama. Tokom svoje vladavine on je posetio gotovo sve provincije. Za nešto više od dvadeset godina svoje vladavine skoro dvanaest godina je proveo bez stalnog borača putujući po carevini. Osim političkih ciljeva ova putovanja su u izvesnoj meri imala za cilj da zadovolje i njegovu ličnu radoznalost. Između ostalog on se popeo na Etnu, posetio je grobove heroja kod Ilincea, bio na Pompejevom grobu u Peluziju (Egipt) i putovao je uz Nil. Kako je napisao Fronton - Voleo je ne samo da vlada svetom nego i da putuje po njemu. Njegovo prvo putovanje bilo je 121. godine kada je otišao u Galiju, a zatim u Germaniju. Britaniju je posetio 122. godine. U proljeće 123. godine bio je u Africi odakle je otplovio na Efes gde je proveo zimu a potom je obišao gradove u Maloj Aziji. U jesen 125. god. otplovio je na Rodos i odatle je otišao u Atinu. Hadrjan je bio Helenofil i posebno je voleo Atinu. Tokom jeseni 128. god. obišao je gradove severne Afrike, za kratko se vratio u Rim, da bi zimu 128/29. proveo ponovo u Atini odakle je u proljeće iste godine ponovo posetio Malu Aziju. U jesen 130. god. putovao je u Jerusalim odakle je produžio za Aleksandriju. Prilikom ove posete Egiptu, tokom uoblike plovidbe Nilom, sa ženom Sabinom, utopio se njegov miljenik Antinoj. Car se u Rim vratio 131.

prvič napisao člog gušicka voljenog Antinoja ali svestan da je kompenzacija koju je on stvorio bolja od one koju je nasledio.

Ova mnogobrojna careva putovanja po provincijama, kroz koje tražila osvajačke ciljeve, nego učvršćivanje i reorganizacija državne administracije i poboljšanje života ove- denih su na mnogobrojnim monetama kovanim od zlata, srebra ili bronze. Emitovano je oko 60 tipova ovakvog novca.

Najčešći ovog novca prikazana je glava ili poprsje cara. Lik cara je sa obodom glavom, relativno niskim čelom, dugim i pravilnim, te dosta šiljatim nosom, zaobljenim okomima, kratko potišanim brkovima i bradom. Vrat je ovalan. Na pojedinih primercima novca lice je katkada prikazano mlavlje, katkada punije. Na kasnijim primercima skovanog novca u izvesnoj mjeri može se zapaziti njegov stariji lik. Na pojedinih primercima novca Hadrijan je goli glavu ili nosi lutorov venac. Okolo poprsja je tekst HADRIANVS AVG(ustus) CO(n)sul III P(ater) P(atri) pat. Hadrijan Avgust konzul III (put) otac domovine. Hadrijan je tokom svoje duge vladavine, kao što vidimo, bio tri puta konzul, pa ova oznaka nije merodavna za preciznije datovanje kada je novac bio emitovan, jer su primerci njegovog novca sa oznakom COS III mogli biti kovani u raznim godinama. Titulu - Otac domovine (lat. Pater Patrie) dobio je 128. godine.

Na reversu novca nalaze se različite scene. Na osnovu personifikacije ili teksta koji se nalazi na reversu svakog novca može se razvistati u četiri grupe.

Prva - Novac na kojem su prikazane geografska personifikacije koja leži, sedi ili стојi sa odgovarajućim atributima. Kovan je novac sa sledećim geografskim nazivima: AEGYPTOS, AFRICA, ALEXANDRIA, ASIA, BRITANNIA, CAPPADOCIA, DACIA, GERMANIA, HISPANIA, ITALIA, IVDEA, MAVRITANIA, NILVS, SICILIA.

Druga - Serija tzv. "ADVENTI" novaca. Kod ove vrste novca prikazan je car koji стојi na levoj strani novca podignite desne ruke dok u levoj drži svitak. Na desnoj strani novca, okrenuta prema njemu, prikazana je personifikacija zemlje koja prinosi žrtvu na žrtvenik koji je između cara i nje. Javljuju se varijante u odeći personifikacije zemlje kao i u atributima koji se nalaze u podnožju žrtvenika. Na ovoj vrsti novca isписан je tekst npr. ADVENTVI AVG(vst) AFRICAE - u čast Avgustovog dolaska u Afriku. U natpisu se menjala samo geografska odrednica. Novac u čestim imperatorovog dolaska kovan je sa imenima sledećih odrednica:

AFRICAE, ALEXANDRAE, ARABIAE, ASIAE, BITHYNIAE, BRITANNIAE, CILICIAE, GALLIAE, HISPANIAE, ITALIAE, IVDAEAE, MACEDONIAE, MAVRITANIAE, MOESIAE, NORICUME, PHRYGIAE, SICILIAE, THRACIAE.

Treća - Takozvani "EXERCITUS" (na lat. vojska) novac. Kod ovog tipa novca, generalno posmatrano prikazan je vladar, koji se obraća grupi vojnika ispred sebe. Vojnici drže znamenja. Car u levu ruci drži skiptar dok je desnu uzdigao u znak pozdrava. Ova scena dvojako je prikazana, kako car стојi na platformi ili kako jače na konju. Okolo je natpis npr. "EXERCITVS SYRIACVS" - vojnici Sirije. Ovdje moramo napomenuti da je najveća vojna jedinica u rimskoj vojski bila legija. Ona se sastojala od 10 odjeljaja koja su se nazivala cohorte. Naročito je značajna bila pretorijanska (garde) cohorta koja je čuvala cara. Naziv ove vojne jedinice stečemo i na Hadrijanovom novcu. Sve ukupno za Hadrijana je kovan novac za sledeće vojske: COHORTES PRAETORIAE, BRITANNICVS, CAPPADOCICVS, DACICVS, GERMANICVS, HISPANICVS, MAVRITANICVS, MOESIACVS, NORICVS, PARTHICVS, RAETICVS, SYRIACVS. Svega 12 različitih imena.

Cetvrti - Serija tzv. "RESTITUTOR" novca. Kod ove vrste prikazan je car koji стојi, u togu. U levoj ruci drži svitak dok desnom rukom podiže klečeću personifikaciju zemlje ili pokrajine. Na nekim primercima novca car je na desnoj strani a na nekim na levoj. Varijante se javljaju i u načinu prikazivanja odeće personifikacije ili atributa provincije koje ona drži. Okolo je tekst npr. "RESTITVATORI ACHAIE" - obnovitelju (provincije) Ahaje. Kovani su novaci sa imenima sledećih provincija: ACHAIEA, AFRICA, ARABIA, ASIA, BITHYNIA, GALLIA, HISPANIA, ITALIA, LIBYA, MACEDONIA, NICOMEDIA, PHRYGIA, SICILIA.

Kod svih navedenih grupa novaca, ako je kovan od bakra, nalazi se i skraćenica S(enatus) C(onsul) - odlukom senata. Postoje i varijante u skraćivanju legendi na reversu.

Ovaj novac, koji se još naziva i "putnički novac", jedan je od brojnih materijalnih dokumenata brige cara Hadrijana za razvitak pokrajina ali i njegove strasti za putovanja i upoznavanjem svih krajeva rimskog carstva, kojim je on, između ostalog, zahvaljujući i ovim mnogobrojnim putovanjima uspešno vladao.

Slavoljub PETROVIĆ

Mitološka bića na antičkim kovanicama

Lepota antičkog novca ne ogleda se samo u kvalitetu i maštovitosti izrade od strane gravera. Možda bitniji deo tog učivanja nazvanog numizmatika predstavlja tesna veza reversne predstave sa politeizmom Grka i Rimljana i mitologijom koja prati svaku od tih predstava.

Ako izuzmemmo božanstva (Zeus, Atina, Jupiter, Mars, Minerva...) kao i personifikacije (Konkordija, Salus, Pudicitia, Pax, Virtus...) koje se pod različitim imenima pojavljuju i kod Grka i kod Rimljana jer je grčki pantheon bio izvor za stvaranje rimskog, sva ta božanstva i polubogažanata u svojim bračnim i vanbračnim vezama izrodila su ponekad normalnu decu a ponekad monstrume koji su se eto našli i na novcu bilo kao simboli osobina ili ponašanja ljudi ili jednostavno da zaplaše neprijatelja ili pak da se na taj način ukaže dužno poštovanje ocu ili majci.

HIMERA

Himera je kći Tifaona i Ehidne, strašno čudovište koje je odhranio Amisosar kralj u Kariji. Po Homeru prednji deo tela joj podseća na lava, srednji na kozu, zadnji na aždaju dok iz usata sipa vatrnu. Po Hesoidu ima tri glave: laviju, koziju i aždajsku. Stanovala je u jednoj počini i pustošila Likiju. Ubio ju je Belerofont. Vergilije stavlja Himeru sa ostalim čudovištima u prvo

Orkovo ždrelo. Himera se kao motiv na novcu pojavljuju na aversu Ar statera iz Sikiona (Peloponez) kovanom u periodu od 360-330 godine pre naše ere.

GORGONE

U svetskoj numizmatskoj terminologiji predstava Meduze egzistira pod imenom Gorgona jer je Meduza jedna od tri Gorgone koje se pominju kod Hesoida: STHENO (Močna), EURYALIA (Koja nadaleko luta) i MEDUZA (Koja vlada). U jugoslovenskoj numizmatskoj terminologiji pak, svaki lik na novcu ili pak kada je aplika u pitanju naziva se Meduza. Gorgone su po mitologiji tri čerke morakog demona Forkija i Kete koje stanuju u dubokoj noći dalekog zapada. Prvobitno su bile lepe ali su im bogovi zbog ajutje nagrdili lice, tako da imaju životinjske uši, zverske zube i zmija umesto kose. Koga god pogledaju taj se skameni. Od tri Gorgone samo je Meduza bila smrtna (nju je ubio Perzej) ali je i pogled na njenu mrtvu glavu okamenjivao.

Na novcu se pojavljuje samo glava Meduze isplaženog jezika i obično zauzima celu površinu aversa, dok je na antičkim aplikacijama smiren čak i bez izraza lica ali uvek sa zmijama umesto kose. Predstava Meduze je anta a pojavljuje se od V veka p.n.e. na novcu grčkih gradova država i njihovih kolonija (Karija, Mizija, Napulj itd.) ali je isto tako imamo i na donarima Rima iz perioda Republike (Plautius Planckus, 47. god. p.n.e.).

HARPIJE

Po Homeru Harpije su brze beginje oluje. On ne govori o njihovom broju i imenima a pominje samo PODARGU (Brzonogu) i o njoj kaže da je sa Zefirom rodila Ahilove besmrtnе konje, Balija i Kaanta. Kada je neko nestao na zagonetan način, za njega se kaže da su ga odnele Harpije. Hesoid pak pominje dve: AELU i OKIPETU. One su kod njega brze krilate boginje, lepe kose, čerke Taumanta i Elektre, sestre Irde. Kasnije im se povećao broj

zamijenili su ih kao nečiste, proždrije i grabljive ptice sa devovačkim licem. Kod Eshila su ružne krilate veštice. Kao motiv na novcu pojavljuju se između V i II veka p.n.e. u Kariji kao rever, dok je na aversnoj strani Meduz.

SFINGA

Termin sfinga znači: daviti, gušiti. Sfinga je mitska neman koja je živela na jednoj steni blizu Tebe, imala glavu i grudi devojke, ostali deo trupa i noge kao lavica, krila i rep kao aždaja, a govorila je kao čovek. Ona bi svakom prolazniku zadavala istu zagonetku: „Koje stvorenje ide ujutro na četiri noge, u podne na dve, a uveče na tri?“. Ko ne bi zagonetku rešio Sfinga bi ga ubila i tako su stradali mnogi Tebanci. U velikoj nevolji Tebanci obećaju oslobođiocu presto i kraljicu udovu Jokastu, za ženu. Zagonetku je rešio Edip rekvirši da je to stvorenje čovek

(u ranom detinjatu puzi, kao odrastao čovek ide uspravno, a u poznom dobu se pomaže štamom). Tada je Sfinga vršnula, pala sa stene i uginala. Mit o Sfingi prvi pominje Hesoid koji kaže da je ona kći Ortra i Himere. Po drugim rodili su je Tifaon i Ehidna, i Sfinga je po Herinoj zapovesti došla iz Etiopije da kazni Tebance. Jedna varijanta mita kaže da je Sfingu poslao Ares (Arej) iz osvete kad mu je Kadmo ubio sina zmaja.

Izuzetno lepu predstavu sfinge imamo na novcu Kordijusa Rufusa iz 46. godine p.n.e. (Ar-denar, period Rimskih Republika).

JANUS

Janus je staro etrursko božanstvo neba, svetlosti i sunca čiji se kult rano odobratio u Rimu i vrlo brzo raširio po celoj Italiji. Priča se da je Janus bio kralj u Laciju i da je lepo dočekao i ugostio Saturna kada ga je Zev pro-

terao sa neba. Kao bog sunca i sunčeve svetlosti Janus je vratar neba čije kapije izjutra otvara a uveče zatvara. Pod njegovom su zaštitom svi ulazi i prolazi, sva vrata i kapije. Njegovo svetište u Rimu (Janusov hram) u kojem mu je stajao kip, imalo je dvoje vrata, jedno prema drugima. Njih bi na svečan način obvarali kad god bi rimska vojska odlazila iz grada u rat i ostajala bi otvorena sve vreme rata dok bi se zatvarala za vreme mira. Međutim, Janusov hram u Rimu tokom duge istorije Rima od 1.000 godina bio je samo tri puta zatvoren: prvo pod Numom Pompilijem (po tradiciji drugi kralj Rima, posle Romula, s kraja VIII veka p.n.e.) posle I Punskog rata 241. godine p.n.e. i za vlast Oktavijana Augusta.

Po genealogiji, Janus je po jednom mitu sin Neba (Coelus) i Hekate a po drugoj sin Apolona i Erihejeve kćeri Kreuse, dok je po trećoj sin Kronsom i Entorije. Janusa su prikazivali sa dva lica a značenje toga se tumači na više načina. Ili znači mudrost koja gleda u prošlost i predviđa budućnost ili dobar početak i evrasetak nekog posla. Ta dva lica su prikazivana na više načina pogotovo na novcu Rima kako iz perioda Republike isto tako iz perioda Carstva.

- oba bez brade
- oba sa bradom
- jedan sa bradom a drugi ne
- cela figura Janusa (kovana za vreme Nerona i Hadrijana) polu naga sa žezлом u ruci i jednim bradatim licem a drugim ne.

Poстоje predstave Janusa i sa četiri glave ali onda predstavlja četiri godišnja doba ali takve predstave ne egzistiraju na novcu.

GRIFON

Grifoni su mitske četvoronožne ptice veličine vuka sa nogama i kandžama lava, glavom orla i repom zmaja iz či-

jh očiju seva vatra. Perje na njihovim ledima je crno, grudima crveno, na vratu plavo a na krilima belo. Ove snažne životinje koje nisu mogle da se suprotstave samo lavu i slonu posvećene su Apolonu. One čuvaju zlato koje leži između Arimpasa i Hiperborejaca. Drugi pričaju da Grifoni žive u Etiopiji ili Indiji. Prema jednom predanju Grifoni u Indiji sami kopaju zlato i od njega grade svoja gnezda, a ljudi sprečavaju da dođu do ovog dragocenog metala iz straha za svoje mlade. Pošto ova bića sjedinjavaju u sebi najjaču pticu - orla i najsnajnijeg četvoronošca - lava, postala su simbol najveće animalne snage, stoga su često predstavljena na novcu, oružju i vazačima i to sama ili uz razna božanstva. Kao stalno budni čuvari, Grifoni se bore sa Arimaspm, Amazonkama i zverima. U arhajskoj umetnosti prikazivani su u sedećem položaju, ponekad u ležećem sa rogom i šiljatim usnama. Počevši od klasične epohe prido-

daje im se kresta i prikazuju se gotovo uvek sa Apolonom ali su poznati slučajevi Grifona kako razdiri jelena, srnu ili antilopu u društvu Dionisa ili Artemide. Kao čuvari i simboli božanske anage i stalne budnosti, često su prikazivani na sarkofazima.

Kao motiv na novcu Grifon se pojavljuje već od VI veka p.n.e. u nekoliko predstava: kako sedi, kako leži, u trku ili pak samo glava Grifona. U svim slučajevima kljun mu je otvoren a predstava Grifona na novcu kako napada jelena ili srnu nije poznata. Novac sa predstavom Grifona kovali su gradovi države: Teos, Kizik, Fokeja (Makedonska zapadna obala) da bi predstavio ovog simpatičnog monstruma iz komarnih snova imali i na sreću u Licijsuu Paplijusa (79. god. p.n.e.) u periodu Rimskih Republika.

Непозната варијанта Душановог малог ар-новца

Пре извесног времена имали смо прилику да прегледамо један део оставе српског средњовековног новца из периода владавине цара Душана, који је нађена наводно пре неколико година на Косову. Део оставе од стотинак комада, који нам је дат на увид, садржавао је неке врсте Душановог сребрног новца, међу којима Душанов стабилизовани динар „цар јаши“ (тежине стабилизованих динара крећу се између 1,5-1,3 г), затим врста „цар и парнастоје са великим крстом“ (тежине око 1,0-1,1 г) и најзад, вине варијанти малог новца тежине око 0,5 г. Ови мали новци са представом царског пара који седи и држи између себе жезло са крином или крст, представљају по тежини трећи део Душановог стабилизованог динара, односно половину врсте Душановог динара од око 1,0 г.

Утврдили смо да новац није био у оптицају, иако је на великом броју комада видљива прилична истрошеношт калупа. Судећи по ликовним представама и осталим елементима на новцу видљива је рука једног резача калупа, на основу чега би се могло закључити да су ова три аноена искована паралелно у истој ковници. Овде није место за слабориране теме да ли је цар Душан после стабилизације свог царског динара ковao новац у апоенима или не, али нам се – захвалијујући овој остави – намеше закључак, да је то било врло могуће с обзиром на односе тежина кованица (1:3 и 1:2). У сваком случају, није нам намера да говоримо о остави као целини, већ само о једној новој варијанти већ познате, старе врсте.

Ради се о варијанти Душановог малог новца са царским паром, који под крунама, у свечаним одорама, држећи крстонисна жезла и са великим жезлом са крином у средини, седи на ниском престолу, анфас. Ова нова варијанта поседује на аверсу све елементе старе врсте, само што је дугачко жезло између цара и шарице представљено као разлистили крин. Поред уобичајене представе Исуса Христа на реверсу и мање – уобичајеног крина за овакву врсту новца у десном пољу до престола, ми у левом пољу напомазимо на сасвим нову, за српску средњовековну нумизматику

неубичајену представу животиње папкара са великим полукружним роговима товечета, дугачким репом и ногама са јасно израженим панцима. Животиња такође има шаре по телу у виду мањих и већих тачкица (слика 1). Представа је, поред своје важности у својству потпуно нова варијанте Душановог малог новца, свакако интересантна и по овом, условно речено, ковничком знаку. Узгрел да напоменемо, да су на нашем средњовековном новцу, поред разних словних ознака, крионо, звездице, розета и сл. у реверсним подјима до престола Исуса Христа од ликовних представа позната два примера: на реверсу крастастог новца Стефана Дечанског приказана је лево или десно женска глава, на којој су препознатљиве велике округле минијаше какве су носиле наше српњовековне владарке и племкиње и, на реверсу Душанове краљевске врсте новца са шлемом у пољима до престола Исуса приказане су брадате крунисане главе.

Разне ознаке и словни знаци на српском средњовековном новцу ни до данас нису, или бар нису правилно протумачени услед недостатка адекватних писаних извора. Осим у неким случајевима где се ради о очигледној ознаки града-кованице, овај терен је и даље препуштен машти и идејама нумизматичара.

Поред ове варијанте малог новца нашла се у гомили и једна варијанта, коју је још С. Љубић приказао у свом „Опису“. Она је приказана на табели XV, бр. 11 а води се у текстуалном делу под Душановом врстом „Српски натпис В/IV/ЛIII/2/5 или 7“. Љубић описује неколико оваквих комада као новац „Матице у бигорградском музеју из Косова“ тежине 0,52 г, и то тако што је ову, на новонађеним примерцима шематизовано приказану рогату животињу (слика 2) препознао као слово А (П или Л са тачком у горњем левом углу); то све због јако лошег откова, што и сам Љубић изјављује: „Ови су новци сасвим мањаково отискани, тако да у шијелој хрип нема ни једнога добро и поднудно отискана комада, с тога се недају точно определити разлике, које међу њима постоје...“.

1. Нова варијанта старије врсте $\varnothing 16; 0,5 \text{ г}$

Аверс: Цар под затвореном, царница под отвореном круном, обучени у саслане одоре седе, анфас, на ниском престолу. Обоје држе крстоносна жеља, а у средини жељо-крст у виду разлистале стабљике са крином на врху. На новцу су видљива оба пара царских ногу изнад чланака, окренута удесно једи, улево.

Реверс: Исус Христос седи на високом престолу; држи јеванђеље и благосиља. Лево и десно од нимба ЈС-ХС. У пољу лево до престола представљена је нека врста животиње-пантара са израженим извијеним роговима, панцима и другим репом, као и парама по телу у виду малих и великих тичица. Рекло би се да је говече. Десно до престола је крин.

2. Стара варијанта $\varnothing 16; 0,5 \text{ г}$

Аверс: Царски цар под крунама у свечаним одорама седи на ниском престолу. Држи жеља у виду двоструког креста. Између њих је дуго жељо-крст, које завршава крином.

Реверс: Исус Христос седи на високом престолу, држи јеванђеље и благосиља. Лево и десно од нимба ЈС-ХС. Лево у пољу до престола шематизован приказ неке животиње са извијеним роговима и другим репом, десно је представља кри.

Да ли се код ових варијанти ради о неком животињском украсу на новцу или симболу, што је врло могуће, или пак, једноставно о ковничком знаку неког калунара или закупца кованице, представља зарада отворено питање, које тек треба решавати у контексту целокупне наше средњовековне нумизматике.

Слободанка СТОЈАКОВИЋ

ČLANARINA

Članarina u Srpskom numizmatičkom društvu za 2001. godinu iznosi 450,00 dinara (225,00 za članove do 18 godina). Podsećamo sve članove SND-a, koji plate članarinu, да ће добити бесплатно numizmatički часопис „dinar“ br. 16 i 17 i NUMIZMATIČAR br. 21.

Članarina se može platiti i preko žiro računa broj: 40811-620-8-2010-315-53-721 Beobanka A.D. Beograd, za SND.

КОВАНИ НОВАЦ ДИНАСТИЈЕ ОБРЕНОВИЋ (2)

(Из збирке Музеја рудничко-таковског краја)

У трећој најкомплетнијој емисији кованог новца династије Обреновић први апоен био је новчић од 5 парова из 1879. године. Осим њега, овом приликом су настали апоени од 10 и 50 парова, 1, 2, 5 и 20 динара. Поред по-менутог новца, било је планирано ковање 1 и 2 паре од бронзе и 10 динара од злата, међутим, од тога се одустало. Уколико је неки пробни примерак ових апоена и био искован, није забележено да се појављивао на нумизматичком тржишту. Ковање ове емисије је извршено на основу Закона о српском народном новцу, донетом 10. децембра 1878. године. Међутим, сви апоени из ове емисије, осим златника од 20 динара који је настао 1879. године, искованы су током 1880. године, иако на реверсу као годину издања носе 1879. годину.

Најмањи апоен из ове емисије је новчић од 5 парова. Настало је у бирмингемској ковинци новца "Ralph Heaton & Sons Limited" у 6.000.000 примерака. Његова тежина је 5 грама а састоји се из 93,5% бакра, 5% калаја и 1,5% цинка. На аверсу се налази портрет кнеза Милана са натписом: Милан М. Обреновић IV, књаз српски. На реверсу је ознака вредности - 5 парова, година издања - 1879. и венац од ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апоена је био Ernest Paulin Tasset. Овај новчић је био у оптицају од 3. априла 1880. године до 30. априла 1898. године.

Новчић од 10 парова из 1879. године искован је као и петопараш исте године, у бирмингемској ковинци новца у 9.000.000 примерака што је уједно и највећи број комада једног апоена насталих у доба Обреновића. Тежина овог новчића је 10 грама а састоји се из 93,5% бакра, 5% калаја и 1,5% цинка. На аверсу се налази портрет кнеза Милана са натписом: Милан М. Обреновић IV, књаз српски. На реверсу је ознака вредности - 10 парова, година издања - 1879. и венац од ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апоена је био Ernest Paulin Tasset. Овај новчић је био у оптицају од 3. априла 1880. године до 30. априла 1898. године.

Од 1878. године независна Кнежевина Србија неминовно долази под економски и политички утицај аустро-угарске дипломатије. Кнез Милан је сме-

In the third most complicated emission of the coins by Obrenović Dynasty the first note was that one of 5 hundredths of a dinar in 1879. Beside that one there appeared notes of 10 and 50 hundredths of a dinar as well as 1, 2, 5 and 10 dinars. There were plans about coining of 1 and 2 hundredths of a dinar in bronze and 10 dinars in gold, but it was given up. Insofar some of those samples were put in the coining, it was not registered that it appeared on the numismatic market.

Coining of that emission has done on the basis of the Serbian National Money Law, legislated on December 10th, 1878. But all notes from that emission except gold coin of 20 dinars appeared in 1879, all were forged during 1880, although on its reverse was 1879 as a year of its emission.

The smallest note in that emission was the small coin of 5-hundredth of a dinar. It was forged in the Burminghams Mint "Ralph Heaton & Sons Limited" in 6000000 samples. Its weight was 5 grammes and it was made up of 93,5% copper, 5% tin and 1,5% zinc. On the averse there was a portrait of the Prince Milan with a sign: Milan M. Obrenović IV, the Prince of Serbia. On the reverse there was denotation of 5 hundredth of a dinar and year of emission: 1879 and a bay and oak-tree wreath with the Serbian Crown on the top. Its engraver was Ernest Paulin Tasset. That small coin was in circulation from April 3rd, 1880 until April 30th 1898.

ло отргнуо Србију од „братског“ загрљаја Русије и окренуо се западу. Овоме је кумовало руско играње на бугарску карту чије су санстефанске границе у своје оквире увукле и добар део чисто српских територија. Руски пројекат Велике Бугарске је пропао још истеком године, на Берлинском конгресу, али остала је тамни мрља у односима Србије и Русије. Напросто приморан да буде аустрофил, кнез Милан се у име националних интереса, одриче словенства и макар привремено, везује за своје историјске противнике. Тај терет је кнез Милан, упркос страховитом отпору, успео да изнесе, а Србија се заузврат територијално проширила, стекла независност и 1882. постала краљевина.

Атипична спољнополитичка позиција Србије, и поред значајних добитака које проф др Радош Јушић сматра најзначајнијим за српску државу у XIX веку, чак већим и од тековина II српског устанка, ипак компликује унутрашње прилике. Нови положај Србије довео је до многих промена. Већа окрепнутост зашаду довела је до знатнијег раста цена које су аутоматски изазвале потребу за већом количином новца у оптиштју. Услед тога долази до смисије новца из 1879. године која обимом и тиражом надмашиће све претходне.

Новчић од 50 парара из 1879. године, искован је у бечкој ковници новца у 600.000 примерака. Његова тежина је 2,5 г а састоји се из 83,5% сребра и 16,5% бакра, што одговара финоћи од 835 промила. На аверсу се налази портрет кнеза Милана са натписом: „Милан М. Обреновић IV, књаз српски“. На реверсу је ознака вредности - 50 парара, година издања - 1879 и венац ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апосна је био Ernest Paulin Tasset. Био је у оптиштју од 1880. до 1904. године.

Иако искован у релативно малом тиражу, овај новчић је у знатном броју сачуван до данашњих дана, али углавном, његови пошији примерци.

Вратимо се у време када овај новчић није био интересантан само нумизматичарима, па ће свима онима који су се пре ишле од једног века трудили да, обављајући разне послове, зараде што ишле новца. Место председника београдске општине обезбеђивало је 1.000 динара месечне плате. Солидније плаћени били су учитељи са нешто ишће од 100 динара месечно. Зидарска надишића у Београду је износила 5-6, а његовог помоћника 1,5-2 динара. Рудари широм Србије, могли су зарадити око 3, радници за петнаестак сати рада 1,5-2 а жене, па че ослобођене новог рада, од 40 парара до 1 динара, колико су добијали и ученици код занатлијског мајстора. Вероватно највеће муке да дођу до мале паре имали су шумски рудници у околини Куршумије, који су за свој рад добијали по 25 парара дневно.

Динар из 1879. године, искован је у бечкој ковници новца као и остали сребреници из ове смисије, у 800.000 примерака. Апосн је тешак 5 г а састоји се из 83,5% сребра и 16,5% бакра, финоће 835 промила, што одговара стандардним латинским монетарим уније. На аверсу се налази портрет кнеза Милана са натписом: „Милан М. Обреновић IV, књаз српски“. На реверсу је ознака вредности - 1 динар, година издања - 1879 и венац ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апосна је био Ernest Paulin Tasset. Био је у оптиштју од 1880. до 1904. године.

Када говоримо о његовој нумизматичкој вредности данас, процентуално, у скосу на тираж, сачуван је дosta примерака. Међутим, у питању су узаком, апоени лошијег квалитета. Нумизматичка вредност динара из 1879. године је прилично релативна ствар, али погледајмо шта се за њега пре једног века могло купити, пошто смо видели како се могао зарадити. Јаје је коштало 12-20 паре у зависности од сезоне, литар крављег млека 15-23 паре за овчије, јестиво уље се продавало за динар по литру, смедеревско грожђе за 50 паре, лок се сува шљива из Сремајевца куповала на београдским пијацама за 24 паре по килограму. Цене меса биле су разнолике: свињско 50-65, говеђе 60 и јагњиће 40 паре. Вино се могло купити, у зависности од квалитета, за 30-80 паре, пиво за 70, шљивовица 25-35 а за препеченицу из таковског краја требало је издвојити и 1,5 динар. Љубитељи ма безалкохолног пића било је пуно лакше, јер се, тада омиљена боза продавала за 10 паре по литру. Међутим, пре гледавши цене хране по Србији с краја XIX века, установили смо да је најисплатније било ручати у Ивањици, и то волујско печење за 28 паре или јагњићину за 30 паре по килограму. Рај за лубитеље вина био је Пирот, јер се за 5 паре могла добити читава ока (1,28 л) ове течности. Коначно, они који су због оваквих цена желели да приступају, могли су, али за 13 паре по сваком испаљеном метку.

Рат са Турском (1876-1878) изискивао је огромне трошкове. Једна од мера за њихово покриће била је и тајна одлука Министарског савета да се, осим метатног, пусти у оптицај и папирни новац. Одштампано је током 1876. године око 1.500 пробних новчаница од 1, 5, 10, 50 и 100 динара. Међутим, с обијром да је у Србији владало оштећеној поверишње према овој врсти новца, одлучено је да се емисија обустави. Тако је пропао први покушај увођења папирних новчаница у Србији.

Мерило печијет богатства још је увек био број „звечећих кеса“ а уколико су оне биле пуне сребрњака или, какве ли среће, песарских луката, поверење је било бескрајно. Својсвремено, омиљени становник свачије кесе био је сребрњак од 2 динара из 1879. године.

Новчић од 2 динара из 1879. године, искован је у бечкој ковници новца у 750.000 примерака. Његова тежина је 10 г а састоји се из 83,5% сребра и 16,5% бакра, што одговара финоћи од 835 промиле. На аверсу се налази портрет кнеза Милана са натписом: „Милан М. Обреновић IV, књаз српски“. На реверсу је ознака вредности - 2 динара, година издана - 1879 и венац ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Аутор (гравер) овог апоена је био Ernest Paulin Tasset. Био је у оптицају од 1880. до 1904. године.

Иако искован у релативно малом тиражу, у доброј мери је сачуван до данашњег времена. Услед ове чињенице, не можемо га сматрати међу раритетима, као у случају дводинарке из 1875. године.

Са својих 25 грама тежине и 900 промиле финоће, сребрњак из 1879. године је уз петодинарку из 1904. године, најкрупнији примерак оптицајног сребрног новца у српској и југословенској нумизматици. Тај апоен од 5 динара је и по саставу (90% сребра и 10% бакра) без премда код нас. Искован је у Бечу у 200.000 примерака. На аверсу се налази портрет кнеза Милана са натписом: „Милан М. Обреновић IV, књаз српски“. На реверсу је ознака вредности - 5 динара, година издана - 1879 и венац ловоровог и храстовог лишћа са српском круном на врху. Код овог апоена се по први пут срећемо са ободним натписом на новцу код нас. На петодинарки из 1879. године обод је исписан у две варијанте: БОГ ЧУВА СРБИЈУ и БОГ СРБИЈУ ЧУВА. Аутор (гравер) овог апоена је био Ernest Paulin Tasset а новчић је био у оптицају од 1880. до 1904. године.

Погледајмо шта се за њу могло купити пре нешто више од једног века. Једнодневни пансион у београдском хотелу се плаћао овим сребрњаком, а такође и полугодишња претплата на прве милановачке новине „Таково“ које су, почев од 1890. године издавале два пута недељно. За 5 динара могло се набавити пола тоне угља, под условом да се куповао у самом руднику, док му је цена због трошкова транспорта, на другим местима била и за 50% већа. Оваквим сребрњаком могла се купити једногодишња овца или пола кола сена.

Горан ПАУНОВИЋ

GREŠKE NA PAPIRNIM NOVČANICAMA JUGOSLAVIJE (1944 - 2001)

Nakon dvadesetak godina sakupljanja papirnog novca sa našeg područja, potpisnik ovih redova smatra da treba, a i da može, da kaže nešto o greškama (abaratima) na našim papirnim novčanicama emitovanim u periodu od 1944 godine do današnjih dana. Ovo iz razloga što misli da o toj temi, do sada, nije uopšte ozbiljnije pisano, odnosno nije joj posvećena pažnja, onolika koliku ova tema zaslužuje.

Svakako da je sakupljanje redovno izdatih novčanica jedne države ili jednog perioda, najvažnija stvar svakog sakupljača papirnog novca, tj. notafiliata. Međutim, za jednu potpunu zbirku papirnog novca sigurno je značajno da zbirka, pored redovno izdatih novčanica ima i sve druge varijete tih novčanica, a to su :

1. novčanice - „probni otisci”,
2. novčanice - „makulatura”,
3. novčanice - „specimeni”,
4. novčanice - „neizdate”,
5. novčanice - „sa greškama”,
6. novčanice - „falsifikati”.

O svim ovim varijetetima novčanica treba reći ono osnovno.

Novčanice - „probni otisci” (probe), nastaju prilikom pripreme za štampanje određene novčanice. One mogu biti uradene kao „neprihváćene” ili kao „prihváćene” probe. Zatim, mogu biti otisnute na originalnom papiru (sa vodoznakom ili zaštitnom mrežom) ili nekom drugom, običnom papiru. Mogu biti otisnute u faznim bojama ili u završnoj boji originalne, redovno izdane, novčanice. Na kraju, mogu biti: neisećene (zaostale na većim ili manjim delovima štamparskog tabaka) ili isećene, u štampariji, na originalnu veličinu izdatih novčanica.

Novčanice - „makulatura” (škart) su novčanice odštampane nekvalitetno tokom samog štampanja istih, sa većim ili manjim oštećenjima i greškama na sebi. Prilikom redovne kontrole uočene i izdvojene od ispravno odštampanih novčanica i zbog toga nepuštene u redovan opticaj.

Novčanice - „specimeni” (uzorci), su redovno izdate novčanice, sa ili bez numeracije, sa ili bez pretiska reči „specimen”, koje Narodna banka jedne države treba da pošalje kao uzorce svim poslovnim bankama u zemlji ili inostranstvu.

Novčanice - „neizdate”, su redovno odštampane novčanice koje nakon toga iz određenih (raznih) razloga nisu uopšte puštene u redovnu upotrebu.

Novčanice - „sa greškama” („abarti”), su redovno odštampane i isećene novčanice, a zatim i redovno puštene u novčani promet. Na njima su se greške, veće ili manje, potkrale tokom samog štampanja. Pošto iste, nisu primetene ni tokom zadnje, finalne kontrole ispravnosti, one su redovno zapakovane zajedno sa ispravnim i tako puštene u redovnu upotrebu.

Novčanice - „falsifikati”, su novčanice izrađene naknadno, najčešće privatno, nedozvoljeno, na originalnom ili

nekom drugom papiru, uglavnom loše, ali ponekad i savim dobro.

U ovom tekstu više reći će biti o novčanicama sa greškama, redovno izdatim u Jugoslaviji u periodu od 1944-2001. godine, gde je najbitnije videti kako te novčanice izgledaju ali isto tako i protumačiti kako su greške nastale.

• Redovna novčanica od 100 dinara (slika 1), izdata 1955. godine bila je u redovnom opticaju („cirkulisana”). Neodštampan gornji levski čošak novčanice. Ovde je tokom štampanja štamparskih tabaka tih novčanica, među tabake upao komadić papira, prilepio se uz tabak, tako da je odštampan on, umesto dela novčanice.

Slika 1

• Redovna novčanica od 5000 dinara, izdata 1955 godine i sačuvana kao „necirkulisana”. Neodštampana zadnja faza na prednjoj strani (aversu) novčanice. Verovatni razlog za ovu grešku je da su se slepila dva štamparska tabaka prilikom štampanja istih.

• Redovna novčanica od 20 dinara, izdata 1978 godine, bila u upotrebi („cirkulisana”). Neodštampana zadnja faza naličja („reversa”) novčanice. Razlog greške je verovatno da su se slepila dva štamparska tabaka prilikom štampanja ovih novčanica.

• Redovna novčanica od 100 dinara, izdata 1978 godine (slika 2) i novčanica je bila u opticaju („cirkulisana”). Neodštampan desni gornji čošak aversa novčanice. Razlog greške leži u činjenici da je tokom štampanja zapalo parče papira između dva tabaka.

Slika 2

- Redovna novčanica od 500 dinara, izdata 1981. godine (slika 3). Novčanica je bila u opticaju ali je sačuvana kao „necirkulisana“. Na zadnjoj strani novčanice u desnom delu, otisnut delimično avers iste. Do ovoga je verovatno došlo zbog preslikavanja aversa donjeg tabaka na revers gornjeg tabaka prilikom slaganja tih štamparskih tabaka, a zbog toga što je na tom delu donjeg tabaka štamparska boja bila delimično sreća.

Slika 3

- Redovna novčanica od 1000 dinara (slika 4), izdata 1978. godine i bila je u opticaju („cirkulisana“). Nedostaje serijski broj. Greška je nastala prilikom numeracije štamparskih tabaka kada su se verovatno dva tabaka „sleplila“ (spojila) pa je donji tabak ostao nenumerisan.

Nekada je ovo bila „velika“ greška (abart), jer se retko nalazila. Međutim, u poslednje vreme se pojavilo dosta redovno izdatih novčanica bez serijskog broja.

Slika 4

- Redovna novčanica od 1000 dinara izdata 1946. godine. Greška je u tome što novčanica nema odštampanu prednju stranu (avers). Ovde je greška nastupila, verovatno, zato što su se prilikom štampanja te strane novčanice, „sleplila“ (ostala jedan uz drugi) dva štamparska tabaka, tako da je odštampan samo jedan i to gornji. Pošto nema ni serijski broj, to se verovatno isto desilo i prilikom numeracije tih štamparskih tabaka. Kasnije su ti tabaci redovno isaćeni, spakovani i pušteni u redovnu upotrebu.

Druga mogućnost je, da je jedan ili više tabaka (štamparskih) namerno izuzeto od štampanja prednje strane.

- Redovna novčanica od 1000 dinara iz 1978. godine, bila u redovnom opticaju („cirkulisana“). Na novčanici je ostala gornja leva strana neodštampana zbog preklapljenog dela papira koji je ostao uz novčanicu, tzv. „leptir“. Ova novčanica je trebala da završi kao „makulatura“ zbog toga što je bila „odsečena“ u štampaniji. Međutim, kako je na

kon sećenja ona dobro upakovana sa drugim novčanicama (u buntu), tako je i puštena u redovnu cirkulaciju.

Miomir ARSIĆ, kolezionar

Prva Jugoslovenska novčanica sa hologramom

U kampanjom "Novi dinar za novi milenij" Nародне банке Југославије Млађан Динкић донесен је у власништво и основним обележјима новчаница од 10, 20, 50 и 100 динара. Оdluke су донете за прве две новчанице 25. маја 2001. године, а прва највреднија монета добила зелено светло 20. септембра 2001. године.

Svaka од ових нових новчаница има неку своју специфичност. Тако рецимо, новчаница од 10 динара на наличју у десном делу где су исписано у три реда речи: "Beograd", "godina" и гувернер означена је година "2000" у негативу! Имајући у виду неспорну чињеницу да је одлука о издавању новчанице донета маја 2001. године остаје задатак заинтересованим колекционарима да открију о чему се ту ради.

Posebna заštita za "slikarku"

Новчаница од 200 динара штампана је на белој заштићеној хартији са мултитонским воденим знаком у виду портрета Надеље Петровић.

На лицу новчанице у десном углу пуног штампаног дела налази се кинеграм, који као елементе садржи грб СР Југославије, текстуалну ознаку "YU" и розету око грба. Зависно од угла гледања формира се неколико различитих слик које се преливају једна у другу при томе менјајући боју.

1. Multitonski водени знак у виду портрета Надеље Петровић
2. Кинеграм
3. Защитна линија
4. Ознака за слепе
5. Микротекст "NBJ"
6. Кип ефекат
7. Прозирни регистар
8. Дискретна вредност апоена

Na naličju novčanice ugrađena je isprekidana zaštitna mreža srebrne boje koja sadrži mikrotekst "NBJ - NEF" koji se ponavlja i čita i s lica i s naličja novčanice.

U papir su ugrađena vlakna u žutoj, plavoj i crvenoj boji.

Novčanica je štampana u kombinovanoj tehnici, a numeracija smeštena u gornjem desnom uglu punog štampanog dela na višebojnoj pravougaonoj površini štampana je u crvenoj fluorescentnoj boji i sadrži dve slovne i sedam numeričkih oznaka.

Dimenzije novčanice su 70 x 147 mm.

Na licu novčanice dominira portret Nadežde Petrović. Levo od portreta cirilicom i latinicom ispisano je ime i prezime slavne slikarke i godine njenog rođenja i smrti "1873 - 1915". Desno od portreta je skulptura N. Petrović, a iza obrisi manastira Gračanice. Uz desnu marginu punog štampanog dela je slikarska četkica.

Oznaka vrednosti apoena "200" data je i u negativu i u pozitivu.

Iznad reči "Jugoslavije" ispisane latinicom u negativu, tehnikom duboke štampe izvedena je oznaka za slepe.

U gornjem delu bele površine novčanice, takođe tehnikom duboke štampe izveden je kip ofekat koji prikazuje znak NBJ. Ovaj znak se uočava jedino prilikom gledanja novčanice pod određenim uglovima.

U donjem delu između kinograma i "200", nalazi se prozirni registar, koji takođe predstavlja deo specifične zaštite novčanice.

Uz desnu ivicu novčanice, na braon-crvenoj podlozi dator u svetlim tonovima nakon tekata "falsifikovanje se kažnjava po zakonu" na kraju je diskretno data vrednost apoena "200".

Na naličju novčanice je figura Nadežde Petrović kao bolničarke, a iznad je ponovo dat prikaz crkve manastira Gračanice. U levom uglu štampanog dela dat je detalj s jedne od njениh slika.

Oznaka vrednosti apoena "200" ponovo je data i u pozitivu i u negativu, a tekst "dvesta dinara" dat je u žutoj boji cirilicom, a ispod toga, u negativu latinicom.

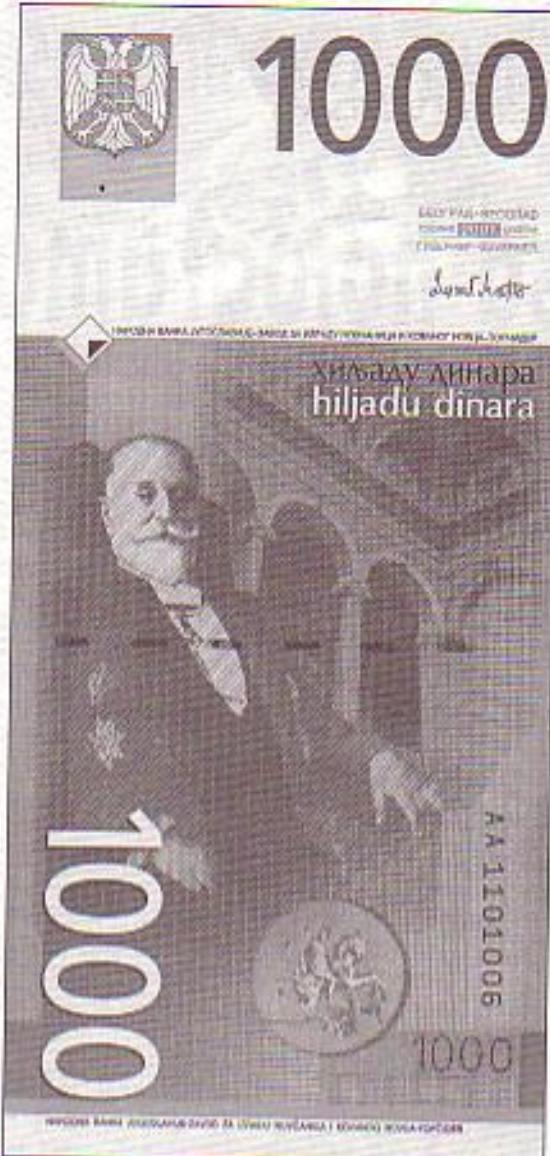
Privrednik na apoenu od 1.000 dinara

Novčanica od 1.000 dinara takođe ima zaštitne elemente kao i novčanica od 200 dinara u vidu multiton-skog vodenog znaka portreta Đorda Vajferta, isprekidanu zaštitnu mrežu srebrne boje sa pomenutim mikrotekstom, ugrađena vlakanca u žutoj, plavoj i crvenoj boji, kip ofekat i prozirni registar. Na naličju numeracija je štampana u tamnozelenoj fluorescentnoj boji.

Dimenzije novčanice su 72 x 151 mm.

Na licu novčanice dominira portret Đorda Vajferta, levo od portreta ispisano je ime čuvenog privrednika, bankara i kolezionera cirilicom i latinicom i godine njegovog rođenja i smrti "1850 - 1937". Desno od portreta prikazan je kompleks objekata pivare čiji je vlasnik bio Đordje Vajfert.

Iznad reči Jugoslavije izvedena je oznaka za slepe (dve horizontalne linije smeštene u kvadratni okvir).

U donjem delu novčanice izvedena je rozeta, štampana optički varijabilnom bojom u tehnici duboke štampe i u zavisnosti od ugla gledanja boja rozete se menja od zlatne do zelene.

Na naličju novčanice je figura Đorda Vajferta u sedem položaju a u pozadini je deo enterijera zgrade Narodne banke. Ispod je prikazan centralni motiv prigodne medalje.

Kod obe novčanice na naličju uz gornju i donju ivicu punog štampanog dela ispisani su tekst "Narodna banka Jugoslavije - Zavod za izradu novčanica i kovanog novca - Topčider" (u gornjem delu cirilicom, a u donjem latinicom). U gornjem levom uglu novčanica grafički je prikazan grb SR Jugoslavije, a na polju ispod grba je multiplikovan mikrotekst "YU". Kod novčanice od 200 dinara polje je plavo, a kod "hiljadarke" svetlocrveno.

Dragan NIKOLIĆ

Rigsbankskilling (šiling savezne banke).

Sitnina Danske koja je uvedena u opticaj, posle bankrota državnih finansija 1813. godine. Imao se odnos: 1 rigsbankdaler (12,641 g srebra, finoč 875 p.m.) = 96 rigsbankskilling. U godinama 1813. do 1815. umesto kovanika, izdavani su samo nezvanični znaci za iste, i tek 1818. godine započelo je zvanično kovanje rigsbankskilling-a. Poslednja godina kovanja bila je 1853. Posle toga se nominalna oznaka sitnina promenila i uveden je naziv: skilling rigsmon. Bankrot 1813. godine je u stvari zadnji čin slabljenja kupovne moći danske valute tokom vekova, usled: rata sa Švedanima Christian-a II Danskog (1513-1523), građanskog rata tzv. Grafenfehde-a, sedmogodišnjeg rata, tridesetogodišnjeg rata (1618-1643), severnog rata i najzad usled Napoleonovih ratova i zabrane Napoleona Danskoj da trguje sa Engleskom. Ratna pustošenja dovodila su do slabljenja danske privrede i valute, što je 1813. godine doveo do privrednog sloma i raspada novčanog sistema - državnog bankrota, drugog po redu, posle prvog iz XIV veka.

Slika 1.

Rigsbankskilling iz 1818. godine, Danska, period Friedrich-a VI (1808-1839). Na reversu je vrednost: 1 rigsbankskilling a na aversu, u obodu, relacija: 96 rigsbankskilling = 1 rigsbankdaler.

Rub(e)lj i rublja (odrubliti, preseći).

Rublja je srednjovekovna jedinica za masu, prvi put pomenuta u Novgorodu, izjednačena sa težinom grivenjika srebra = 204,75 g. Rublja vodi poreklu od grivne, ukrasne iz srebra, oblike obruča. U prometu, obruč nije bio praktičan za manipulisanje, pa je po pretpostavci, u daljem razvoju, „razrubišen“ na polovicu, pa su razrublene polovine (rubelli), u vidu ispravljenih šipki, nastavile sopstveni razvoj. Arheološki nalazi nisu u potpunosti potvrdili pomenutu pretpostavku. Novgorodski rublj predstavlja je šipku srebra, sa dva žiga: za težinu i finoču srebra, pomenute težine 204 g i bio je u opticaju do XV veka. U istočnom delu Rusije, rublj se takođe odnosio na šipku srebra, ali u proseku težine 94 g, pa se ovakva šipka u Novgorodu označavala ili kao „laki rublj“ ili kao poluška (poltinik). U periodu XIV i XV veka poznat je u Rusiji kao „bezmoneti“, rublj je bio računska novčana jedinica, slično kao zapadnoevropska računska jedinica funta, koja od Karla Velikog do 1642. godine nije kovana, ali je podrazumevala frakciju od 240 penija. Vrlo slična je rublj bio računska jedinica za određeni broj frakcija: dengi. Moskovski računski rublj obračunavan je kao 10 računskih grivni = 200 dengi, a novgorodski rublj kao 216 dengi. Ekvivalentnost rublje sa 200 dengi je išla na štetu rublje pošto je težina frakcija postepeno smanjivana. Na taj način je rublj, po Kopernik-Grešemovom zakonu, bio istisan iz optičaja i prešao u računski novac, na sličan način kako je to, na Zapadu, postao moselgulden u odnosu na albus. Posle reforme Ivana Groznog 1534. godine, rublj je sadržavao 100 realnih kovanika: kopelić

Slika 2.

Grivenjak (grivna) i polugrivenjak (polugrivna) odgovarajućih težina od 204,75 i 102 g u "razrubišenom" i ispravljenom stanju, prikazani u 2/3 prirodne veličine.

Slika 3.

Najstariji oblik rub(e)lja Novgoroda, u obliku šipke, u opticaju u XV veku, bez oznake godine emisije, sa dva žiga za težinu i finoču srebra.

novgorodskih, pri čemu je težina 100 kopejki iznosiće 68 g. Početkom XVII veka ova težina je snižena na 48 g. Tokom 1645. godine, za vreme cara Alekseja Mihailovića, po prvi put su pušteni u promet novčani srebrni rublje, ali kao prekivci iz talera zapadne evrope, na koje je prvi put stavljen natpis: *рубль*. Pri svemu tom, prekivak nije bio punovredan kovanik, i sadržavao je manje srebra nego sto srebrnih kopejki. Stvarna vrednost ovakvog rublja bila je poravnjena sa 64 kopejke. Godine 1659. Državna Uprava je otkazala dalje prekivanje nepunovrednog rublja, a nastavila je kovanje srebrnih kopejki prethodne, neizmenjene težine. Novom novčanom reformom koju je uveo Petar I Veliki 1704. godine ozvaničen je desetični sistem u novčanom prometu, kao prvi u svetu. Prihvaćeno je osnova da rublji bude ekvivalent 100 kopejki. Novoiskovani rublj težio je 28 g, kao zapadnoevropski talir. Godine 1764. je sadržaj srebra u rublju smanjen na 18 g (u ruskim jedinicama: 4 zolotnika i 21 dolja), i sa tom težinom srebra ostao je do 1915. godine. Novčana reforma 1922-1924. godine pokazala je tendenciju stabilizacije rublja, ali ekonomske pojedinosti pozitivnog efekta stabilizacije nisu studiozno objavljene.

Reichstaler (talir saveznog značaja).

Potrebu za jedinstvenom valutnom jedinicom i valutnom politikom, na celoj teritoriji nemačkog govornog jezika, osetili su i pre a posebno tokom XV veka i kneževi (zbog nepostojanja ili nepoštovanja standarda kovanja) i uveličavajući se trgovački gradovi. Ali, početkom XVI veka, dve okolnosti su se pokazale kao presudne: velika moć i autoritet kajzera Karla V (1519-1558) i pojave guldenograša, koji je dalje postojanje srebrne sitnine kao batzena i pfenninga, za velika plaćanja, učinio suvišnim. Zbog nedostatka zlata, kovanje zlatnika goldguldenu je postajalo sve otežano, pa mu je trebalo utvrditi ekvivalent iz srebra. Taj problem je 1521. godine rešavala nemačka vlada, i krajem 1524. godine je u Esslingenu održan skup eksperata i izdata je prva savezna nemačka monetna uredba. Iako Esslingen predstavlja prvi potez u raskidanju sa nasleđem feudalizma, on je imao dva nedostatka:

a) Guldengraš (Joachimstaler) je sadržavao 27,20 g srebra, a zbog izmenjenog kursa zlata prema srebru, novi Reichsguldiner iz 1524. godine je trebalo da sadri 27,41 g srebra. Prekivanje starih guldengraševa u nova Reichsguldinere predstavljao bi vrlo veliki trašak.

b) Uredba u Esslingenu nije rešila problem kovanja sitnine, jer bi po uredbi ono bilo pšreskupo i neekonomično.

Slika 4.

Rub(e)lj iz perioda posle 1764. godine, kada mu je težina smanjena na 18 g. Sa tom težinom je ostao do 1915. godine.

Slika 5.

Talir tipa Guldentaler (i Reichsguldiner) iz Opatije Kempten, izdat 1572. godine. Prema Saveznoj monetarnej uredbi iz 1566. godine legalizovan Reichstaler imao je ekvivalentnu vrednost od 60 krojcera, prikazanim u krugu na grudima orla iz grba Nemačke.

Slika 6.

Talir iz 1680. godine, izdat povodom mira u Nijmegen-u, a iskovao ga je grad Hamburg. Na grudima orla iz grba Nemačke prikazana je ekvivalentna vrednost talira - 48 šilinga grada Libeka.

Slika 7.
Reichstaler iz 1813. godine, u opticaju u Prusiji, za vreme
Fridriha Viljema II (1797-1847)

Oba nedostatka su bila tema sledećih savezničkih monetnih uredbi u Augsburgu 1551. i 1559. godine. Sa monetnom uredbom iz 1551. godine stari Reichsguldiner ili novi taler, trebalo je da sadrži 72 krajcera i 27,5 g srebra. Kovanje ovih talera obavio je novi kajzer Ferdinand, ali samo do 1560. godine, jer se drugi, nelojalni monetari, nisu pridržavali monetnoj uredbi. Novom uredbom iz 1566. godine ustanovljen je najzad legalizovan Reichstaler, čija vrednost je bila ekvivalentna sa 60 krajcerima, koja je danje ocenjena kao niska pa je korigovana na 68 krajcera. Od ekvivalentnosti od 68 krajcera, njegova vrednost je porasla u periodu između 1570. i 1575. godine na 72, a od 1580. godine na 90 krajcera. U inflacijskom Kipper i Wipper periodu kovan je tzv. Zahltaler. U pokrajini Saksoniji je reichstaler masovno kovan jer su tu bili glavni rudnici srebra.

Reichstaler je, međutim, bila krupna novčana jedinica, pa su u Saksoniji kovane i frakcije: gule groscheni (24=1 reichstaler), odnosno schillinzi (32=1 reichstaler). Prema ugovoru u Hamburgu iz 1622. godine važilo je: 48 schillinga=1 reichstaler. Iako se u južnonemačkim pokrajinama i nadalje računalo na guldene i krajcere, tokom vremena je reichstaler proširio svoju sferu uticaja i postao preovladavajući srebrenik u celoj Nemačkoj, a proširio se i van Nemačke.

Kovanik tipa talera, koji je uveden u opticaj 1755. godine, na predlog direktora kovnice Prusije, J.P. Graumann-a, kovan je do 1856. godine. Ovoj, iako tzv. pruski taler inflacijskog karaktera, bio je nazivan kao „savezni“, iako je iz kelnske marke (233,856 g) kovan 14 talera, umesto 9, danje 10, po tada važećim kovničkim stopama, uz to je sadržavao samo 16,7025 g srebra, umesto 25,98 g. Ovaj pruski taler, nametnuto označavan i kao reichstaler, je do 1821. godine bio ekvivalentan sa 24 groša, odnosno 288 pfeningu. Od 1821. godine imao se odnos: 1 reichstaler=30 srebrnih groša (Austrije)=360 pfenniga (Nemačke). Od 1856. godine kovan je Vereinstaler, do 1871. godine, kada je monetarno Nemačka ujedinjena, a kovanje talera ukinuto.

Vladimir MUDRI

Čišćenje moderne numizmatike

Do skoro je među ljubiteljima moderne numizmatike vladalo mišljenje da pojedine vrste korozije s numizmata valja očistiti. Ipak, poznavaoći su znali da abrazivna sredstva i postupci narušavaju reljef numizmata, kao i da čišćenje „do usijanja“ nikad neće povratiti „kovnički sjaj“. Čišćenju su iškusni numizmatičari pribegavali samo u slučaju kada je patina nepotpuna, ima nejednak ton, narušava estetski izgled, čitljivost ili reljef numizmata. U ovom cilju su predmeti čišćeni veoma blagim rastvorima baza, kiselina i soli, odnosno mehaničkim sredstvima čija je tvrdoća znatno manja od tvrdoće legure, ali veća od proizvoda njene korozije.

Na žalost, legura numizmata je osnovna sirovina svakog procesa korozije i njenim odstranjivanjem će se neizbežno ostvariti gubitak u masi numizmata. Ma koliko pažljivo bilo čišćenje i neagresivni metodi i sredstva rada, nemoguće je povratiti originalna svojstva novcu. Stoga je novi PCGS standard opravdava stvarnost kada se radi o modernom novcu. Čišćenje numizmata XX veka je na modernom tržištu a i u nauci na zapadu uglavnom odbačeno kao bespredmetno. Ono čemu se više podelja pažnja jeste zaštita, stabilizacija, konzervacija i eventualno restauracija numizmata. Daleko je važnije moderni numizmat zaštiti od štetnog dejstva atmosferske vode i vlage, soli i bakterija, čak i od štetnog dejstva plastičnih ambalaža. Valja znati da čak i svetlo zeleno zapevoljeno da utiče na stanje numizmata.

Na žalost, ovaj pogled na poštovanje zatećenog stanja modernog numizmata kod nas je tek počeo da se razvija.

Dusan KOVACEV

Klasifikacija moneta prema izgledu

Izgled svake monete (metalnog novca) zavisi od kvaliteta (tehnologije) izrade, s jedne strane, i od stepena očuvanosti, s druge strane. U zemljama sa razvijenim numizmatičkim tržistem usvojeni su kriterijumi (uslovi) za ocenu kvaliteta monete, uzimajući u obzir samo njen izgled. Ovom prilikom dajemo neke od osnovnih uslova, a stvar je svakog numizmatičara da li će ih se pridržavati.

1. Kvalitet izrade moneta

Zavisno od tehnologije izrade razlikujemo kvalitete: polirana ploča, poboljšani kvalitet i serijska proizvodnja. Monete kvaliteta polirana ploča i poboljšani kvalitet se ne nalaze u opticaju, već su namenjene numizmatičarima, te se na numizmatičkom tržistu nabavljaju neoštećene. Međutim, kod moneta koje se puštaju u opticaj, tehnologija kovanja je standardna i u toku izrade mogu se desiti mnoge nepravilnosti i oštećenja. Osim toga, ove monete se i u toku eksploracije (prometa) dodatno oštećuju, pa se te monete vrednuju i na osnovu njihove očuvanosti.

a) **Polirana ploča** (eng. Proof, nem. Polierte Platte) je najviši stepen kvaliteta izrade (kovanja) moneta. Pri kovanju tih moneta koriste se posebno pripremljeni poluprefabrikati i specijalne machine za kovanje. Monete se proizvode pojedinačno, uz visoki proces raznog rada. Tehnologija izrade ovih moneta predviđa rešljenu izradu likova na moneti, uz višestruko korišćenje uvedaja sa pritiscima od više stotina toni. Gotove monete se obično vade iz uređaja ručno i odmah se stavljuju u prozračne i čvrste kapuse,

koje štite monetu od oštećenja. Monete kvaliteta polirana ploča su besprekorno glatke, veoma sjajne, najčešće s matiranim reljefom. Reljef ovih moneta mora biti veoma jasan, s dobro vidljivim najsigurnijim detaljima. Na moneti ne sme biti nikakva nepravilnost ili oštećenje, niti otisak od ruke.

b) **Poboljšani kvalitet** (eng. Brilliant uncirculated, nem. Stempelfrisch) je visoki stepen kvaliteta kovanja moneta.

Te monete se izrađuju na običnim mašinama za kovanje novca, ali sa posebnom brigom oko pripreme poluprefabrikata, kao i kontrolom pri kovanju i pakovanju. Monete ovog kvaliteta imaju ravnu i sjajnu površinu polja i reljefa, jasne crteže i natpise, bez fleka su ili bilo kojih drugih oštećenja. Po izradi monete poboljšanog kvaliteta se pakaju u plastične meke ili tvrde uloške ili u sувеир kutije.

2. Stepen očuvanosti moneta

Po očuvanosti monete se svrstavaju u šest kategorija.

a) **Kovnički sjaj** (eng. Uncirculated, nem. Stempelglanz) je svojstven monetama koje su kovane kao opticajne monete, a nisu bile u opticaju. Mogu imati manja oštećenja (manja ogrebotina ili zarez) nastala pri proizvodnji, uskladištenju u vrace ili u transportu, ali su zadržale kovnički sjaj. Većih oštećenja i fleka ove monete nemaju.

b) **Izvanredna očuvanost** (eng. Extremely fine, nem. Vorzüglich erhalten) je kod moneta koja su veoma kratko vreme bile u opticaju. Pored manjih nedostataka nastalih pri kovanju, imaju i manja oštećenja nastala u prometu

(mala izlizanost najviših delova reljefa, manji gubitak sjajnosti).

c) **Odlična očuvanost** (eng. Very fine, nem. Sehr schone) je kod moneta koje su bile duži period vremena u upotrebi i koje imaju izlizanost istaknutijih delova reljefa. Neki delovi reljefa mogu biti malo oštećeni, ali su i dalje jasno uočljivi, sa jasnim konturama likova. Moneta je izgubila svežinu (sjajnost), ali dubljih zareza nema.

Njen opšti izgled je odličan.

d) **Vrlo dobra očuvanost** (eng. Fine, nem. Schon erhalten). Odnosi se na monete koje su bile duži period vremena u upotrebi i imaju značajniju izlizanost površina. Neki sitniji detalji reljefa su potpuno izlizani. Reljef u celini i natpisi su jasno vidljivi, ali su izgubili sjajnost. Dopušteno je nekoliko tehnoloških nedostataka nastalih pri izradi, kao i manje ogrebotine, odnosno druga umerena oštećenja.

e) **Dobra očuvanost** (eng. Very good, nem. Sehr gut erhalten) je kod moneta izlizanosti površina u većem stepenu. Vidljivi su krupniji detalji likova, dok su sitniji - dekorativni detalji (klasije, zvezdice, zaseci), slabo vidljivi.

f) **Korektna očuvanost** (eng. Good, nem. Gut erhalten) se odnosi na novac, na kojem se razlikuju samo osnovne konture likova. Natpisi i likovi se teško raspoznavaju.

Postoje i tzv. defektne monete, na kojima su namerno izazvana oštećenja (deformacije, rupe), na kojima se vide raslojavanja metala ili koje su veoma mnogo izlizane (natpisi i likovi se ne raspoznavaju). Ove monete nisu od koristi za numizmatičare.

Bogdan KOPRIVICA

SPOMEN-MEDALJE IZ 17. I 18. VEKA POSVEĆENE BITKI KOD SENTE

Oslavljena bitka u oslobođilačkim ratovima protiv Turaka (1683-99, 1714-18) vođena je kod Sente 11. septembra 1697. godine. Carske trupe predvodene princom Eugenom Savojskim nanele su vojsci sultana Mustafe II teški poraz od kog se Turci nisu mogli oporaviti. Porta je bila prizijena da 26. januara 1699. godine u Karlovcima potpiše mir sa zemljama Svetе lige. Potpisivanjem ovog mira Mađarska se oslobođila 150-godišnje turske vlasti, sa izuzetkom područja između Tise i Moriša, te Temišvara.

Važna bitka kod Sente u Beću je 21. septembra proslavljena misama zahvalnicama i procesijama, ukrašenim zgradama, podizanjem trijumfalnih stubova, dok su narodu deljene medalje iskovane u spomen bitke. Tokom 17. i 18. veka kopiranje spomen-medalja posvećenih značajnim istorijskim dogadjajima i slavi vladara bilo je široko rasprostranjeno, posebno u periodu između vladavine careva Leopolda I i cara Karla VI. Zahvaljujući tome, uspomenu na blistavu pobedu kod Sente sačuvao je čitav niz medalja iz tog perioda.

1. Avers: Panorama senčanske bitke sa razbijenim turskim jedinicama. Tabor Tise razdvaja na dva dela. Dve obale reke spaja most koji su podigli Turci i koji je Eugen u toku bitke dao srušiti, zatvarajući tako put za povlačenje turskih jedinica koje su ostalo na Bačkoj strani. Iznad bojišta lete tri orla, iznad njih natpis u polukrugu: ADVERSO CEDENS CANIS OCCIDIT ASTRO, a ispod bojišta: STRAGES TVRCARVM / AD PATHISSVM / MDCXCVII.

Revers: Na obali reke sedi alegorijski lik Tise, držeći u rukama obeležja pobjede. Jedna nogu je do kolena u vodi, u kojoj plivaju leševi Turaka. Iza njegovih leđa je trska, ispred njega mesec koji se diže iznad horizonta, iznad njega natpis u polukrugu: RVBENS CAPVT AB DIDIT VNDIS.

Po obodu natpis: FIAT SICYT ISTE INIMICI REGIS QVI CONSVRGVNT ADVERSVS EVM IN MALVM.

Rad majstora Georga Hauča (Hautsch).

Prečnik 44 mm, težina 35,65 grama, srebro.

Srebrni primerak: MNMÉ (Inv. br. Weszterle. 44/2), Hm.
Literatura: Széch. 40. t. 62, Wesz. G. X 1, Todorović 19,
Frey 2, Huszár 562.

2. Avers: Alegorijski lik Tise sedi, držeći u levoj ruci kuglu na kojoj stoji kip Viktorije sa lovovim vencem i granom palme u rukama, ispod njega na tabli natpis u 18 redova: AVSPICIS / LEOPOLDI MAGNI / VIRTUTE EVGENII / SABAVDIAE D. / EXERCIT. TVRCIC. / ... / CLADE XX HOST. / FACTA / PRIMARIIS DVCIB. DELETIS / CASTRIS VNIVERS. / TORMENT. XCIVIII. / OMNIOVE APPARATV / BELLICO / INTERCEPTIS / CAESUS PROFLIGAT. / D. I/11 SEPT. / A.o CIJ(C)XCVII. Bog reke u desnoj ruci drži trsku i urnu iz koje sipa vodu i ribe. Ispod malo podignute desne noge nalazi se kormilo, sa strane, desno gore, polukružni natpis TIBISCVS (netaćan naziv Tise, koji je u upotrebu dospeo greškom).

Revers: Slika senčanskog bojišta sa konjanicima, topovima, trupama koje opsedaju obe obale reke, levo gore natpis ZENTA. Iznad bojišta, u tri reda, u polukrugu, natpis: INTERFECIT EXERCITUM EORUM ET SUBVERTIT / ROTAS CURRUUM FEREBANTUROQUE IN / PROFUNDUM EXOD. 14 *

Obod: EN NOVVS EX VOTO FELIX LEOPOLDE TRIVMPHVS (hranostih = 1697).

Natpis medalje raščišćava zabludu koja se proširila zahvaljujući nekim istoričarima. Legenda kaže da je Leopold I pre bitke poslao naredjenje prinцу Eugenu da ne napada Turke. Pošto je princ prekršio caraku zabranu, Leopold je izjavio kako ga je Savojarin "nedostojno" pomogao da pobedi i poslao ga pred vojni sud. Na medalji međutim nedvosmisleno stoji da je princ pobedu izborio "auspicis Leopoldi", odnosno pod komandom, sa ovlašćenjem Leopolda.

Rad nepoznatog majstora.

Prečnik 43 mm, težina 28,21 grama, srebro, odnosno bronza. Poznat je jedan jedini primerak od zlata, prečnika 44 mm, težine 69 grama, odnosno 20 dukata. Čuva se u bećkom Hofmuseumu.

Poznat primerak od srebra: MNMÉ, NM (Inv. M. s. 636), Hm

Poznat primerak od bronze: MNMÉ.

Literatura: Széch. 40. t. 62, Wesz. G. X 1, Todorović 19, Frey 2, Huszár 562.

2.a) Isto kao 2, ali bez natpisa na obodu.

Rad nepoznatog majstora.

Srebro, težina 40,64 grama: MNMÉ, Hm.

3. Avers: U desno okrenuto poprsje Leopolda I sa lovovim vencem, u oklopu, sa ratnim ogrtičem. Kovrdžavi uvojci perika spuštaju se do oklopa na grudima. Na grudima mu je znak Reda zlatnog runa. Medalju okružuje širok okvir u kom se, iznad glave, nalazi natpis IMP. CAES. LEOPOLDVS. AVG. Na odsečku ruke signatura gravera IVF.

Revers: Po bojištu jaši oklopjeni konjanik sa blještom, udajući desno kratkom sabljom zamahuje unazad. Iz konjaničke drve, ispred njega turske trupe u bekavu, ispod konja leževi. Orao koji mu leti u susret stavlja venac na glavu konjanika. Na ravnoj površini širokog okvira u sredini gore DISS. PAVIT. SVPERBOS, dole MDCXCVII.

Rad Johanesa Vizmara (Johannes Vismara).

Livena bronza, prečnik 78 mm.

Poznati primerak: MNMÉ, Erdélyi Múzeum.

Literatura: NK V. (1906) str. 68. 1, Huszár 561, Frey 7.

4. Avers: U boju kod Sente pao je i turski veliki vezir, kod kojeg su, okačenog oko vrata, našli i turski državni pečat. Princ Eugen je pečat lično predao caru u Beču, koji ga je kao ratni plen poverio vojnom muzeju u Beču. Avers ovalne medalje predstavlja kopiju pečata.

Revers: Natpis u devet redova: SIGILL. / SULT. MUST. / PRIM. VEZIRY / COLLOAPPENS. / CAPTUM / IN PRAEL. VICT. / AD SZENTAM / D. I/11 SEPT. / 1697.

Obod: SULTAN MUSTAPHA FILIUS MEHEMET SIC SEMPER GLORIOSUS A. 1106 (u 1106. godini hidže, odnosno 1695. godine).

Rad nepoznatog majstora.

Dimenzije 20 x 27 mm, težina 6,20 grama, srebro.

Poznati primerak: MNMÉ, numizmatičko odeljenje Schweizerische Kreditanstalt iz Berna, 1030, stavka 58, aukcije medalja bečke aukcijske kuće Rauch-Nudelman (28-30. oktobar 1996).

Literatura: Széch. 41. t. 64, Frey 5, Rauch 1030, SchK 719.

5. Avers: U levo okrenuto poprsje princa Eugena sa grudnim okopom, znakom Reda zlatnog runa. Kružni natpis: HAD ULLI VETERUM VIRTUTE SECUNDUS. U odsečku ispod poprsja, u tri reda: MEM:AETER:EVG PRINC / SABAVD:SVM EXERC / CAESAR DVCTORIS.

Revers: Šest vodenih nimfi igra sa turskim oružjem oko Savojinog grba sa krstom koji alegorijski likovi dva reka (vers.

6. Desno: Tresi drže zmad glave. Kružni natpis: SEMPER HONORATUS NOSTRIS CELEBRABITUR UNDIS. Ispod u obzorku, u dva reda: GLORIA CHRISTIA / 16 NOR-UM ET ispod signatura gravera G.F.N.

Obod: TRES POTUIT COMPLERE DUCES FREGITO. EURENTEM CUNCTANDO. VICITO. MANU. VITUMQ. REL-EGAT *

Rad Martina Brunera (Brunner) i Georga Fridriha Nürnbergera (Friedrich Nürnberger), (1682-1724), gravera i kovnicara novca i medalja iz Nürnbergera.

Prečnik 44 mm, težina 36 grama, srebro.

Poznat primerak: MNMÉ, Hm. 317, stavka 2. aukcije budimpešanske aukcijske kuće Várnai (30. septembar 2000.)

Literatura: Széch. 41. t. 62, Wesz. G. X 2, Frey 3.

6. Avers: Desno popraje Leopolda I, levo njegovog sina Josipa I (1705-1711), okronuta jedno prema drugom, na glavama su im perike i lоворovi venci. Iznad njih u trouglu sa zračima im je Jezus ispisano hebrejskim slovima. Gore kružni natpis: HIS EGO NES METAS RERUM NEC TEMPORA PONO. Dole u polukrugu: + LEOPOLD. ET IOSEPH. AA. PP. FF +.

Revers: U sali sa kupolom tri grupe pobedničkih znamenja. U svakoj grupi je štit, na kojima Viktorija sa palminom granom u ruci označava mesta pobjeda. Na štitu sa leve strane: VICT / AD / NISSA, na onom sa desne strane: VICT. / AD / SA-LAN / KEME, na srednjem: VICTO. / AD / SENTAS, dole na zidu sale: VICT / AD / SICLOS. Na postolju srednjeg trofeja signatura gravera: P.H.M. Gore u polukrugu: PERPETUOS MERUIT DOMUS ISTA TRIUMPHOS +, Dole, u odsečku ispod Viktorije: AETERNIT. AVG. / +1697+.

Obod: IURAVI DAVID SERVO MEO: USQVE IN AETER-
NUM PRAEPARABO SEMEN TUUM. PS. 88. *

Rad Filipa Hajnriha Milera (Philipp Heinrich Müller, 1650-1718), zlatara i gravera iz Augsburga.

Prečnik 45 mm, težina 35,77 grama, srebro.

Poznat primerak: MNMÉ (Inv. M. a 633), Hm.

Literatura: Széch. 41. I. 63, Wesz. C. XIV 4, Todorović 18, Huszar 610, Frey 4.

6.a) Isto kao 6, ali bez natpisa na obodu.

Rad Filipa Hajnriha Milera.

Prečnik 45 mm, težina 30,80 grama, srebro.

Poznat primerak: MNMÉ, Hm.

Literatura: Huszar 611, Frey 4.

7. Avers: Među oblacima Maria plače (suze radosnice?) nad smrću mađarske domovine koja je krenula na bolje. Ispred nje leži takođe u oblacima, u šolju skuplja majčine suze, okolo natpis: * TRISTEM EX OCULIS IMBREM VUL-

TUQE CADENTEM, LEGIT ET AD SUMMI PERTULIT ORA PATRIS. Na dnu medalje, gravirano: PATRONA HVNGARI-AE, ispod +.

Revers: Crkva u kojoj se Leopold I ispruženih ruku moli ispred oltara. Sa njegove leve strane zlatna jabuka sa krstom (Reichsapfel) skiptar. Sa njegove desne strane andeo sa palmijnom granom u ruci stavlja mu lоворov venac na glavu. Iznad oltara i na bočnim zidovima crkve vise zastave sa turškim polumesecima. Iznad oltara i zastava, na svodu, natpis: DELETO HOSTE PERNICIOSISSIMO AD SENTAM 1697., okolo natpis: HINC SECULA DISCANT INDOMITUM NIL ESSE PIO, TUTUMVE NOCENTI.

Obod: POSUISTI LACRYMAS MEAS IN CONSPETU TUO: TUNC CONVENTENTUR INIMICI MEI RETRORSUM.

Rad nepoznatog majstora.

Prečnik 44 mm, zlato (težina 69,69 grama), odnosno srebro (težina 34,45 grama).

Poznat primerak: Hm (zlato), MNMÉ (srebro)

Literatura: Széch. 41. t. 65, Frey 6.

8. Od vitezova koji su se borili u senčanskoj bitci numizmatika je sačuvala uspomenu i na Henrika VI roja (Reussa), grofa iz starje grane iz gornjeg Grajca (Greitz). Kod Sente se ovaj vitez kao general borio u drugoj borbenoj liniji, na čelu šest bataljona saške pešadije. Od posledica ranjavanja u borbi umro je 1698. godine u Segedinu, gde je i sahranjen, u franjevačkoj crkvi. Za sahranu jo iskovan talir, takozvani Begrlibnistar, koji je posebno omiljen bio kod nemačkih vojnika, zamenujući današnja čitulje.

Avers: Poprsje Roja okrenuto levo, sa pericom i oklopom, oko njega u punom krugu natpis: o HENRICUS VI RUTHE-NUS, COM, ACDN, A, PLAUDN, INGR, CR, G, S, E, LS, R, MPOLO, ispod toga u polukrugu natpis: SCHALL, GENE-RALIS, ETS, EL, SAX, CAMPIMARE.

Revers: iznad vrpcem povezanih grana hrasta i palmi lučno natpis: INVICTUS MORIOR, ispod njega u 12 redova natpis: NAT, GRAIZ, VARISC, DVII / AUG, MDC, XLIX, HOSTIB, IN / CELEBRR, AD, TIBISC, IN / HUNGAR, PROP, ZENTAM, PRAE / LIO D 1/11 SEPT, MDCXCVII, IAM / SUPERAT AC-CEPTOVULNERE / MORTIFEROSEQU D 11/21 OCT, / SEGEDINI VITAM PRO / PATRIA BEATISS, / ET GLORIO-SISSL / REDDIDIT / I.L. 1698. H.

Obod medalje je nazubljen, bez natpisa.

Prečnik 45 mm, težina 28,85 grama, srebro.

Poznat primerak: MNMÉ.

Literatura: Wesz. G. XXIX 4, Frey 8.

9. U 17. i 18. veku pored kartaških igara i kocke jedna od najpopularnijih igara bila je, igra srodnja igrama na tabli iz rim-

stog doba i istočne Azije. Igrala se na šahovskoj tabli sa 12 - 12 ili 8 - 8 kamenova različitih boja. Vlastela je igrala medaljonima kovanim od srebra ili bronce, ili takozvanim drvenim pionima, drvenim medaljonima koji su se dobijali utiskivanjem slike i teksta u drvene kolotove debljine 10 do 12 milimetara, prethodno obojene svetlom, žutom, odnosno smeđom ili crnom bojom.

Iz zaostavština vlastele u Madarski nacionalni muzej (Magyar Nemzeti Múzeum) dospelo je mnogo umetnički izrađenih drvenih piona; među onima koji prikazuju događaje iz borbe protiv Turaka jedan se odnosi na bitku kod Sente.

Avers: U prednjem planu, okrenuti levo, tri oklopljena viteza na konjima koji se propinju. Srednji konjanik iz pištolja puca na Turčina koji beži. U pozadini su brda, a dolinu ispunjavaju trupe u borbi. Iznad u polukrugu natpis: DESCENDERUNT VELUT LAPIS. EXOD. 15. 5. U odsečku ispod vitezova natpis: VICTORIA AD TIBISCUM / XI. SEPT. 1697.

Revers: Na levoj strani Mars sa šljemom i kopljem, okrenut desno, sedi na (tronu?) od zaplenjenog oružja. Do njega je prisanjen njegov štit sa glavom Meduze. Iza njega gola Viktorija stavlja mu venac na glavu. Na levoj strani, lučno, natpis: MARTI. VL TORI, u pozadini drveće i brda. Na obe strane višestrukorazuđen okvir i širi, ravan pervaz.

Rad nepoznatog majstora.

Prečnik 55 mm, debljina 14 mm, smeđe drvo.

Poznat primerak: MNME

Literatura: Gohl 2, Frey 9.

10. Naziv Sente nalazi se i na medalji iskovanoj povodom smrti princa Eugena Savojskog (21. aprila 1736.).

Avers: Popreže princa Eugena sa lоворovim vencem, visecim trakama, okrenuto u levo. Kružni natpis: EVGENIVS FRANC. PR. SAB. CAES. MALEXERC. SVPR. DUX. U visini ramena signatura graveri VESTNER F.

Revers: Prinčev kovčeg, sa natpisom REQVIES OPTIMO. Na kovčegu je kruna, iznad koje sija osam zvezda. Na levoj i desnoj strani kovčega nalazi se po šest štitova i isto toliko snopova trofejnog oružja. Na svakom štitu je naveden naziv mesta gde je izvođena značajna pobeda. Na štitovima sa desne strane nalaze se ZENTA, CARPI, LVZZAR, CREMON, MONROI, HOCHST, na onima sa leve strane BELGRAD, PETRIVAR, TORNAC., INSVL. FLAN., ALDEN., TAVRIN. Iz-

nad u polukrugu natpis: HERCVULEI QVIDAD HAEC SVNT FORTIA FACTA LABORES. U odsečku ispod kovčega natpis: ORBI EREPTVS XXI. APRIL. / MDCCXXXVI.

Rad Georga Vilhelma Vestnera (Georg Wilhelm Vestner, Schweinfurt, 1677. – Nürnberg, 1740).

Prečnik 44 mm, zlato (nekoliko težina), srebro (težina 26,70 grama), bronza.

Poznat primerak: Hm (zlato, srebro, bronza), MNME (srebro, bronza).

Literatura: Széch. 5. t. misc. 31; Wesz. G. XI 4; Frey 10.

Spomen medalje posvećene senčanskoj bici detaljno je obradio poznati somborski advokat i numizmatičar dr Imre Frej (Frey, 1885–1954). Jedina ozbiljna manjakost njegove studije je što ne sadrži slike obrađenih medalja. Pre časopisa Kalangya objavljena je u Numizmatičkom glasniku (Numizmatika i Közlöny, VI, 1907, strane 7–10) i u godišnjaku Udrženja za istoriju županije Bač-Bodrog (Bács-Bodrog vármegye Történelmi Társulatának Ekvönye, XXIII, 1907, strane 66–70). Iz njegovog teksta saznajemo da je u svojoj zbirci posedovao srebrne primerke medalja opisanih u ovom članku pod brojevima 2, 4, 6, 6-a, 8 i 10, kao i primerak medalje od cinka, opisane pod brojem 2-a. Nakon njegovo smrti najveći deo njegova vredne zbirke – oko 12.000 numizmatičkih predmeta – dospela je u Gradske muzeje u Somboru. U zbirci koja se i danas čuva u Muzeju ovih medalja nema.

Silvester GERLOVIĆ

INTEREXIM A.D.

FOREIGN TRADE COMPANY since 1990 BELGRADE YUGOSLAVIA

TEL: 064/148-02-62

064/148-04-48

A U K C I J A 2 0 0 1

- slike • ikone • porcelan • ordenje • medalje • numizmatika •
- staro oružje • nakit • knjige • hartije od vrednosti • arhivska građa •

TEL/FAX: 011/4444-137

EVROPSKO PRVENSTVO U VESLANJU ADA CIGANLIJA 1932. GOD.

Kada se govorio o organizaciji velikih sportskih takmičenja na prostoru bivše Jugoslavije skoro nikada nisu pominjana ona organizovana u Kraljevini Jugoslavije. Pri tome se pre svega misli na dva Balkanska šampionata u atletici organizovana u Zagrebu i Beogradu i Evropskom prvenstvu u veslanju održanom u Beogradu. Trka automobila oko Kalemeđana priredjena uoči II svetskog rata pominje se bar u knjigama.

Ovog puta biće više reći o Evropskom prvenstvu u veslanju održanom u Beogradu u periodu od 2.-4. septembra 1932. godine.

Počeci veslačkog sporta

Veslački sport se organizovano javlja 1872. godine, a pretoča su mu trke ribarskih čamaca na Jadranu polovinom 18 veka. Te godine u Zagrebu je osnovano prvo veslačko društvo pod nazivom Prvo hrvatsko veslačko i ribarsko društvo. Nakon toga se osnivaju veslački klubovi i u drugim mestima Jadrana i Podunavlja: u Zrenjaninu 1883. godine osniva se "Torontal", u Novom Sadu 1885. godine

"Danubius", u Titelu. Klubovi sa područja Potisja zajedno sa klubovima iz Tomislava i Segedina osnivaju svoj Potiski podavez 1892. godine i organizuju prve regate na kojima su se takmičile i ženske ekipе.

Jugoslovenski veslački savez osnovan je 13. avgusta 1922. godine kada je održana osnivačka skupština u Ljubljani. U radu Skupštine učestvovali su: HVK - Zagreb, VK "Neptun".

Osijek, "Danubius" - Novi Sad, TVK - Veliki Bočkerok, "Jadran" - Sušak, JPK "Gusar" - Split, Ljubljanski sport klub, VS "Firule" - Split, "Adrija" - Split i VK "Beograd" - Beograd, a za prvog predsednika izabran je Bora Pajević, podpredsednik Beogradske opštine.

Prilikom venčanja Kralja Aleksandra i Kraljice Manje, na molbu Saveza, Kraljica Manja prihvatiла se pokroviteljstvo celokupnog veslačkog sporta.

Na inicijativu veslačkog saveza Italije u Torinu je 26.06.1892. godine osnovana međunarodna asocijacija pod nazivom FISA (Fédération Internationale de Sociétés d'Aviron).

Prvi Evropski šampionat u veslanju održan je 1893. godine u mestu Orta (Italija). Od tada sem u periodu dva svetska rata 1914-1919. god. i 1939-1945. god. šampionati se održavaju svake godine.

Jugoslavija je prvi put učestvovala na XXVI šampionatu u Cirihu 1924. godine, a prvi značajniji uspeh bio je na šampionatu u Bidgošču (Poljska) 1929. god. kada je osmerac ("Gusar" - Split) osvojio srebrnu medalju. Pred II svetski rat 1938. godine u Miljanu

naš dvojac je zauzeo drugo mesto. Na prvom posleratnom šampionatu u Lucernu 1947. godine naši veslači nisu učestvovali.

Jugoslovenski veslački savez je primljen za redovnog člana međunarodne veslačke federacije na Kongresu FISA održanom 1924. godine u Cirihi. Na Kongresu FISA održanom u Parizu 1931. godine jednoglasno je prihvaćen predlog predsednika FISA - M. Rico Fioronija da se organizacija narednog prvenstva Europe u veslanju poveri Jugoslovenskom veslačkom savezu.

Prvenstvo u Čukaričkom rukavcu

Organizacioni odbor na čelu sa dr. Lujom Bakotićem uradio je projekat za izgradnju objekata na Adi Ciganiji pre svega što je taj deo Čukaričkog rukavca zaštićen od vetrova i sa slabom vodenom strujom. Producēce "Šipad" iz Drvara izradio je i montirao sve objekte uz kreditnu pomoć "Prometne banke": hangare za smeštaj čamaca, svlačionice za takmičare, sudijski toranj sa počasnom ložom i tribine za oko 2.500 gledalaca. Pripremljene su 6 staze širine 100 m, i dužine 2.000 m.

Na prvenstvu je učestvovalo oko 200 veslača, 40 delegata i 50 funkcionera stranih reprezentacija, a bilo je akreditovano 25 specijalnih izveštāča iz inostranstva.

Na sastanku svih delegata u hotelu Srpak kralj održanom 1. septembra 1932. god. utvrđena su pravila za takmičenje.

Jugoslovenski veslači su nastupali u sivim dresovima.

Od 7 finalnih trka naši veslači su učestvovali u pet, i to: dvojac bez kormilara, dubl skul, četverac sa i bez kormilara i osmerac.

Finalne trke su održane 4. septembra 1932. godine pred oko 10.000 vatrenih navijača i osvojene su dve medalje: četverac bez kormilara bronzanu a osmerac zlatnu.

Zlatnu medalju osvojili su: Bruno Marasović, Luka Marasović, Jakov Tironi, Petar Kukoč, Jure Mrduljaš, Elko Mrduljaš, Ivo Fabris, Vjekoslav Rafaoli i kormilar Ljubomir Kraljević.

Sem medalja na takmičenju su dodeljena i dva pehara. Jedan je dodelio veslački mecena iz Francuske Glandaž i to onoj naciji koja je sakupila najviše bodova, a drugi, ministar za fizičko vaspitanje naroda Kraljevine Jugoslavije dr. Kraljević Jugoslovenskom klubu čiji su takmičari postigli najbolji rezultat.

Na svečanoj ceremoniji u "Oficirskom domu" svečano su uručene još neke nagrade. Razni izvori razni nazivi. Neko pominje odlikovanja ali bi ispravnije bilo reći spomen medalje - plakete. Naime predsednik FISA M. Rico Fioroni uručio je 6 medalja FISA: ministrima Kraljeviću, Srškiću, Jevtiću i Radivojeviću, generalu Dragomiru Stojanoviću i predsedniku organizacionog odbora Luju Bakotiću. Izveštāč sa ceremonije navodi da su medalje dobili i ostali zaslužni za veslački sport ali ne navodi imena.

Medalja FISA je okruglog oblika, prečnika 7 cm i težine 162,4 gr. a izradena je u kovnici B.E.MOD A.C. inc JOHNSON Milano. Medalja je univerzalna i rađena je za potrebe FISA i to isključivo za šampionate Evrope i samo je naknadno ugravirano ime grada i godina gde se prvenstvo održavalo.

Medalja koju su dobijali takmičari je takođe okruglog oblika prečnika 2 cm. i okružena je lоворovim vencem sa izvedenom ušicom za traku. Medalja ima isti avers kao i medalje FISA, dok je revers rađen namenski za svaki šampionat Evrope posebno, odnosno nije rađeno naknadno graviranje.

Dragan NIKOLIĆ

koło jahača

„Knez Mihailo”

U prethodnom broju obradili smo period od osnivanja prvog konjičkog kluba u Kraljevini Srbiji koji je osnovan na Đurđev dan 1888. god. u Šapcu, do IV. skupštine zemaljskog koła jahača održane takođe u Šapcu 1894. god.

Narednih godina u Srbiji je nastavljen zamah u radu Koła jahača. Godine 1896. počeli su radovi na podizanju zgrade za okružno pastuvsko stanište u Šapcu koji su završeni 1898. god.

Za to vreme u drugim delovima Srbije oblasna koła rade na popularisanju konjarskoga. Moravsko koło jahača koordinira rad svojih poverenika na teritoriji čitave jugoistočne Srbije.

Praćeci rad zemaljske uprave Koła jahača oko 1900. god. najbolje se može sagledati rad svih koła u Srbiji. Osnovna pravila svih Koła jahača "Knez Mihailo" potvrđuju da su sva oblasna koła ravнопravna i samostalna u svom radu, ali su i dužna da glavnoj upravi na odobrenje šalju vreme i mesto održavanja i raspored utakmica. Takođe su dužni da paze da na takmičenjima učestvuju takmičari samo iz te oblasti i da podnose godišnji izveštaj o

svom radu. Posebno se naglašava da sva koła stoje pod jednom upravom koja se zove Glavna uprava svih Koła jahača "Knez Mihailo" čije je sedište u Beogradu. Radi dogovora i rešavanja najvažnijih pitanja oformljeno je i Zemaljsko veće koła jahača. Sva koła imaju zajedničku zastavu koju im je donio njihov zaštitnik kralj Aleksandar I Obrenović. Značka koju smo opisali u prethodnom broju je sa likom "Kneza Mihaila na konju". Taj isti lik bio je i na počatu, sa natpisom dotičnog okružnog odabrovanja, oblasnog koła ili glavne uprave.

Pravilima se potvrđuje da sva koła jahača imaju zajednički list, koji nosi ime "Vitez".

Promenom dinastije i dolaskom Karadordževića na presto Srbije nije se promenilo ime koła jahača. Viteško privredne svečanosti redovno su održavane svake godine. Obično je pre podne bila izložba a popodne trke na Mihailovcu (naziv za hipodrom po knezu Mihailu).

U ratovima 1912–1918. god. stočni fond, a pogotovo konji, bio je skoro sasvim uništen. Od imovine društva ostale su samo prazne kase i razorenata trkališta.

Ubrzo posle I svetskog rata obnovljen je rad koła jahača Knez Mihailo u celoj Srbiji.

НАГРАДЕ

1. Платформа за вештачко коњарство
2. Специјални наградни знак
3. Специјални наградни знак
4. Специјални наградни знак
5. Специјални наградни знак
6. Специјални наградни знак
7. Специјални наградни знак
8. Специјални наградни знак
9. Специјални наградни знак
10. Специјални наградни знак
11. Специјални наградни знак
12. Специјални наградни знак
13. Специјални наградни знак
14. Специјални наградни знак
15. Специјални наградни знак
16. Специјални наградни знак
17. Специјални наградни знак
18. Специјални наградни знак
19. Специјални наградни знак
20. Специјални наградни знак
21. Специјални наградни знак
22. Специјални наградни знак
23. Специјални наградни знак
24. Специјални наградни знак
25. Специјални наградни знак
26. Специјални наградни знак
27. Специјални наградни знак
28. Специјални наградни знак
29. Специјални наградни знак
30. Специјални наградни знак
31. Специјални наградни знак
32. Специјални наградни знак
33. Специјални наградни знак
34. Специјални наградни знак
35. Специјални наградни знак
36. Специјални наградни знак
37. Специјални наградни знак
38. Специјални наградни знак
39. Специјални наградни знак
40. Специјални наградни знак
41. Специјални наградни знак
42. Специјални наградни знак
43. Специјални наградни знак
44. Специјални наградни знак
45. Специјални наградни знак
46. Специјални наградни знак
47. Специјални наградни знак
48. Специјални наградни знак
49. Специјални наградни знак
50. Специјални наградни знак
51. Специјални наградни знак
52. Специјални наградни знак
53. Специјални наградни знак
54. Специјални наградни знак
55. Специјални наградни знак
56. Специјални наградни знак
57. Специјални наградни знак
58. Специјални наградни знак
59. Специјални наградни знак
60. Специјални наградни знак
61. Специјални наградни знак
62. Специјални наградни знак
63. Специјални наградни знак
64. Специјални наградни знак
65. Специјални наградни знак
66. Специјални наградни знак
67. Специјални наградни знак
68. Специјални наградни знак
69. Специјални наградни знак
70. Специјални наградни знак
71. Специјални наградни знак
72. Специјални наградни знак
73. Специјални наградни знак
74. Специјални наградни знак
75. Специјални наградни знак
76. Специјални наградни знак
77. Специјални наградни знак
78. Специјални наградни знак
79. Специјални наградни знак
80. Специјални наградни знак
81. Специјални наградни знак
82. Специјални наградни знак
83. Специјални наградни знак
84. Специјални наградни знак
85. Специјални наградни знак
86. Специјални наградни знак
87. Специјални наградни знак
88. Специјални наградни знак
89. Специјални наградни знак
90. Специјални наградни знак
91. Специјални наградни знак
92. Специјални наградни знак
93. Специјални наградни знак
94. Специјални наградни знак
95. Специјални наградни знак
96. Специјални наградни знак
97. Специјални наградни знак
98. Специјални наградни знак
99. Специјални наградни знак
100. Специјални наградни знак

АРХИВСКО ХОДОВАЊЕ
КНЕЗ „МИХАЈЛО“

Велика Играчка под
МАСКАМА

18. Фебруар 1918. год.
БУДВА

РЕД НЕПА

III. ФЕВРАЛА 1918. Г. О. 2.

Пријемни лист		Садржини	Макета
1. Клуб	КЛУБ	1. Клуб	ПРИЈЕДОВАНО
2. Екипне	ЕКИПНЕ	2. Екипне	ПРИЈЕДОВАНО
3. Стручни	СТРУЧНИ	3. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
4. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	4. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
5. Клубски	КЛУБСКИ	5. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
6. Стручни	СТРУЧНИ	6. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
7. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	7. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
8. Клубски	КЛУБСКИ	8. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
9. Стручни	СТРУЧНИ	9. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
10. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	10. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
11. Клубски	КЛУБСКИ	11. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
12. Стручни	СТРУЧНИ	12. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
13. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	13. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
14. Клубски	КЛУБСКИ	14. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
15. Стручни	СТРУЧНИ	15. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
16. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	16. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
17. Клубски	КЛУБСКИ	17. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
18. Стручни	СТРУЧНИ	18. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
19. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	19. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
20. Клубски	КЛУБСКИ	20. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
21. Стручни	СТРУЧНИ	21. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
22. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	22. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
23. Клубски	КЛУБСКИ	23. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
24. Стручни	СТРУЧНИ	24. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
25. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	25. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
26. Клубски	КЛУБСКИ	26. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
27. Стручни	СТРУЧНИ	27. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
28. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	28. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
29. Клубски	КЛУБСКИ	29. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
30. Стручни	СТРУЧНИ	30. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
31. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	31. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
32. Клубски	КЛУБСКИ	32. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
33. Стручни	СТРУЧНИ	33. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
34. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	34. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
35. Клубски	КЛУБСКИ	35. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
36. Стручни	СТРУЧНИ	36. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
37. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	37. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
38. Клубски	КЛУБСКИ	38. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
39. Стручни	СТРУЧНИ	39. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
40. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	40. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
41. Клубски	КЛУБСКИ	41. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
42. Стручни	СТРУЧНИ	42. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
43. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	43. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
44. Клубски	КЛУБСКИ	44. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
45. Стручни	СТРУЧНИ	45. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
46. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	46. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
47. Клубски	КЛУБСКИ	47. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
48. Стручни	СТРУЧНИ	48. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
49. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	49. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
50. Клубски	КЛУБСКИ	50. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
51. Стручни	СТРУЧНИ	51. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
52. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	52. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
53. Клубски	КЛУБСКИ	53. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
54. Стручни	СТРУЧНИ	54. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
55. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	55. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
56. Клубски	КЛУБСКИ	56. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
57. Стручни	СТРУЧНИ	57. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
58. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	58. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
59. Клубски	КЛУБСКИ	59. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
60. Стручни	СТРУЧНИ	60. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
61. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	61. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
62. Клубски	КЛУБСКИ	62. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
63. Стручни	СТРУЧНИ	63. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
64. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	64. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
65. Клубски	КЛУБСКИ	65. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
66. Стручни	СТРУЧНИ	66. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
67. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	67. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
68. Клубски	КЛУБСКИ	68. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
69. Стручни	СТРУЧНИ	69. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
70. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	70. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
71. Клубски	КЛУБСКИ	71. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
72. Стручни	СТРУЧНИ	72. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
73. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	73. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
74. Клубски	КЛУБСКИ	74. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
75. Стручни	СТРУЧНИ	75. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
76. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	76. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
77. Клубски	КЛУБСКИ	77. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
78. Стручни	СТРУЧНИ	78. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
79. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	79. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
80. Клубски	КЛУБСКИ	80. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
81. Стручни	СТРУЧНИ	81. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
82. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	82. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
83. Клубски	КЛУБСКИ	83. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
84. Стручни	СТРУЧНИ	84. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
85. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	85. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
86. Клубски	КЛУБСКИ	86. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
87. Стручни	СТРУЧНИ	87. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
88. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	88. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
89. Клубски	КЛУБСКИ	89. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
90. Стручни	СТРУЧНИ	90. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
91. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	91. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
92. Клубски	КЛУБСКИ	92. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
93. Стручни	СТРУЧНИ	93. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
94. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	94. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
95. Клубски	КЛУБСКИ	95. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
96. Стручни	СТРУЧНИ	96. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
97. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	97. Административни	ПРИЈЕДОВАНО
98. Клубски	КЛУБСКИ	98. Клубски	ПРИЈЕДОВАНО
99. Стручни	СТРУЧНИ	99. Стручни	ПРИЈЕДОВАНО
100. Административни	АДМИНИСТРАТИВНИ	100. Административни	ПРИЈЕДОВАНО

Društvo za razvoj i razvoj sporta Srbije

Moravsko kolo jahača održava prvu skupštinu posle rata septembra 1920. god. Drinosavsko kolo jahača održava svoju osnivačku skupštinu 1921. god. Dunavsko kolo jahača obnavlja svoj rad i u svojim pravilima izdatim u Beogradu 1922. god.

uvodi svoj žig i značku. Žig kola jahača nosi lik Kneza Mihaila na konju a oko njega je potkovica sa natpisom "Dunavsko kolo jahača Knez Mihailo".

Značka društva je pozlaćeno parica sa likom kneza Mihaila. Oko parice je zeleni lovov venčić od emajla, a sve ovo optočeno je belim okruglim

emajлом sa natpisom "Dunavsko kolo jahača knez Mihailo". Na donjem kraju emajla nalazi se konjički amblem (potkovica) u zlatu. Veličina značke je 20 mm u prečniku. Istu takvu značku i iste veličine samo sa natpisom "Timočko oblasno kolo jahača knez Mihailo" napravilo je kolo jahača iz Zaječara.

Dunavsko kolo jahača je vremenom izdalo i veliku značku prečnika 30mm koja se sem veličine ne razlikuje od prethodne. Za članove uprave koristila se ista značka kao prethodne kojoj je pridodat pozlaćeni obrub na kojem je u donjem delu lovov venac a u gornjem tekst "Član uprave". Cela značka je prečnika 25 mm.

Šumadijsko kolo jahača izradilo je svoju značku od srebra. Ona je nešto manja od zvanične značke svih kola jahača. Razlika je sem veličine i materijala od kojeg je izrađena u tome što je ispod potkovice a iznad predstave kneza Mihaila na konju tekst "Šumadijsko kolo jahača", dok je ispod konja tekst "Knez Mihailo".

U kraljevini SHS i posle u kraljevini Jugoslaviji osnivaju se novi i preimenuju stari klubovi kola jahača. Tako je početkom 1926. god. osnovano vojvodansko kolo jahača "Prestolonaslednik Petar" sa

sedištem u Novom Sadu. Značka ovog društva je srebrna potkovica veličine 23 mm na kojoj je ugravirano (cirilicom) V.K.J.P. Petar (Vojvodansko kolo jahača prestolonaslednik Petar). Značka je izrađena u Beču kod A. Belade i svaka nosi broj.

VII skupština svih kola jahača u kraljevini Jugoslaviji održana je 1930. god., a sačinjavala su je 23 konjička društva.

U domu Dunavskog kola jahača knez Mihailo u Beogradu održana je VIII godišnja skupština svih kola jahača i sličnih ustanova u kraljevini Jugoslaviji 17. aprila 1932. god. Prisutni su bili predstavnici 14 konjičkih društava i to:

1. Dunavsko kolo jahača "Knez Mihailo" - Beograd
2. Zagrebački "Džokej klub"
3. Moravsko kolo jahača "Knez Mihailo" - Niš
4. Drinosavsko kolo jahača "Knez Mihailo" - Šabac
5. Valjevska kolo jahača "Knez Mihailo" - Valjevo
6. Vardarsko kolo jahača "Knez Mihailo" - Skoplje
7. Bregalničko kolo jahača "Prestolonaslednik Petar" - Štip
8. Bosanskohercegovačko kolo jahača "Regent Aleksandar" - Sarajevo
9. Dalmatinsko kolo jahača - Sinj
10. Subotičko kolo jahača "Kralj Aleksandar" - Subotica
11. Mursko kolo jahača i vozača - Čakovac
12. Vojvodansko kolo jahača "Prestolonaslednik Petar" - Novi Sad

13. Šumadijsko kolo jahača "Knez Mihailo" - Krajujevac

14. Vrbasko kolo jahača "Vojvoda Mrkonjić" - Banja Luka

Na ovom spisku nema kola jahača i konjičkih klubova iz Slovenije gde je još za vreme Austro-ugarske carevine konjički sport bio jako razvijen, kao ni predstavnika Crne Gore gde koliko znamo nije bilo konjičkih klubova.

Pored već opisanih značaka konjičkih društava u prilici smo da vam opišemo značke Dalmatinskoj kola jahača Sinj i Bosanskohercegovačkog kola jahača iz Sarajeva. Dalmatinsko kolo jahača ima značku od bronze u obliku potkovice veličine 25 x 30 mm, u čijem je središtu kanjska glava. Duž cele potkovice je tekst latinicom u plavom emajlu "Dalmatinsko kolo jahača Sinj". Na samom vrhu je

u emajlu jugoslovenska zastava. Značka je izrađena u Beču u firmi F. Schaffler.

Značka bosanskohercegovačkog kola jahača je od bronce u obliku potkovice veličine 25 x 30 mm. Cela značka je emajlirana. Potkovica je u plavom emajlu sa tekstrom naizmenično latinično ciriličnim "Bos. herc. kolo jahača Regent Aleksandar". Središte značke je ravnomerno podijeljeno na levi deo sa belim emajlom i desni deo sa crvenim emajlom. Na sredini je aplicirana kompozicija u bronzi sastavljena od "Džokejske kape, bića i džokejskog štapa".

Značke ostalih kola jahača i konjičkih društava kao što su zagrebački "Džokej klub" i kola iz Valjeva, Skoplja, Štipa, Subotice, Čakovca i Banja Luke nismo mogli da pronađemo niti imamo podatke o tome da li su postojale.

Važno je napomenuti da je u tom periodu predsednik centralnog društva dunavskog kola jahača "Knez Mihailo" bio knez Pavle, a vrhovni zaštitnik svih kola jahača bio je kralj Aleksandar I Karađorđević. Time je nastavljena tradicija koju su ustanovili Obrenovići da je kralj Srbije vrhovni zaštitnik kola jahača.

Na konjičkim utakmicama od 1934. god. dodeljuju se medalje od pozlaćenog srebra sa likom Kralja Aleksandra sa jedne strane, a sa druge sa natpisom "Konjičke utakmice kraljevića Andreja" i godina 1934. Prečnik medalje je 35 mm.

Na konjičkim utakmicama 1936. i 1937. god. u Zemunu dodeljivane su medalje od bronce. Na jednoj strani je lik kralja Petra II a na drugoj tekst "Konjičke utakmice 1936. god. Zemun" prečnika 70 mm izrađena u firmi "Sorlini" Varaždin i druga sa tekstrom "Konjičke utakmice 1937. god. Zemun" prečnika 60 mm izradila firma L. Kan Beograd.

Povodom 50. godišnjice postojanja i rada Drinosavskog kola jahača 1938. god. obnovljena je klubска slava Sveti Đorđe i posvećena nova zastava, jer su staru

Za vreme II svetskog rata neka kola jahača su nastavila rad kao na primer Dunavsko kolo jahača (što se vidi iz propusnice za hipodrom izdate od nemaca 1941. god. a ponovo prefisirane 1944. god). Nasuprot njima Drinosavsko kolo jahača nije radio a hipodrom je jednim delom služio kao nemački prihvatni aerodrom.

Fond konja u II svetskom ratu bio je skoro potpuno uništen. Preostali konji bili su zaraženi šugom i drugim bolestima.

Trebalo je da prođe nekoliko godina da se obnovi rad na konjičkom sportu. Stvaraju se novi klubovi, a njihova imena odslikavaju vreme u kojem su nastali, kao naprimjer klub "Sava" u Šapcu, "Hajduk Stanko" u Bogatiću ili "Posavina" u Obrenovcu.

Klubovi se osnivaju i pri JNA i miliciji, "Klub oficirske škole JNA" i "Konjički klub narodne milicije" iz Zemuna.

Predsednik Jugoslavije Josip Broz Tito postaje pokrovitelj trka na hipodromima, a generali JNA predsednici Konjičkog saveza Jugoslavije. Ovim je nastavljeno

zastavu Austro-Ugarski spalili 1914. god. prilikom zauzeća Šapca.

Zanimljivo je, da se prilikom konjičkih utakmica, da bi se u dotadašnje takmičenje unele novine i razbila monotoniju, kao deo programa uvode i česta nastupanja "Kozačkih trupa" - ruskih emigranata,

tradicija koju su započeli Obrenovići, a preuzeli Karađorđevići a vrhovnom zaštitniku konjičkog sporta.

Miladin MARČIĆ

SPOMEN MEDALJA

VOJNO-TEHNIČKOG ZAVODA U KRAGUJEVCU

Zavodi "Crvena zastava" su se razvili iz nekadašnje prve Topolivnice, osnovane u Kragujevcu 27. januara 1853. godine. Potreba za podizanjem ovakve ustanove ukazala se još u Prvom i Drugom srpskom ustanku, kada je glavni problem ustanika bio snabdevanje oružjem i opremom, naročito topovima. Međutim, ova ideja je počela da se realizuje tek 1848. godine i to sa izgradnjom topolivnice u Beogradu. Posle dve godine njene izgradnje nije bilo željenih rezultata, a kada su se mnogobrojnim nedaćama pridružili i politički razlozi, onda je jedino spasonosno rešenje bilo da se premesti u unutrašnjost Srbije. U užem izboru su bili Kragujevac i Majdanpek. Pošto je Kragujevac imao bolje uslove i georelativistički položaj, odlučeno je da se u njemu podigne vojna fabrika Kneževina Srbija.

Od prvog momenta Topolivnica je imala izuzetan značaj ne samo za vojno-strategijsko i političko snaženje Srbije, nego i za njen celokupni privredni-ekonomski, društveni i kulturni razvoj. Mnoge značajne pobjede nad neprijateljem izvođene su sa oružjem, koje nose signature kragujevačkih majstora i radionica oružja. Topolivnica u Kragujevcu je inicirala celokupan privredni razvoj Srbije u XIX veku.

Razne tehničke inovacije i patenti našli su prvo primenu u Topolivnici. Smatra se da su prvi industrijski radnici u Kragujevcu bili radnici ove fabrike. Isti značaj i ulogu zadржala je fabrika skoro punih petnaest decenija.

Do 1883. godine fabrika je nosila opšti naziv "Topolivnica" shodno svojoj glavnoj funkciji. Sledećih četrdeset godina zvala se "Vojnotehnički zavod" pošto je imala širu ulogu u izradi naoružanja i vojne opreme. Od 1923. pa do 1931. godine zove se "Artillerijsko tehnički zavod", čime je bila izražena težnja za običnjom izradom artillerijskih oružja. Do apriliškog zaveta države 1941. godine zvala se "Vojnotehnički zavod" a potom se našla pod nemackom okupacionom up-

rovom. Odmah po oslobođenju u oktobru 1944. godine, nastavlja rad pod nazivom "Radionice Vojnotehničkog zavoda" da bi posle nekoliko sličnih naziva, koje je kratko nosila 1947. godine dobila ime preduzeća "Crvena zastava". Od 1962. godine, nakon integracije sa još nekim fabrikama, zove se "Zavodi Crvena zastava". Danas su proizvodi ove firme od velikog respektta u svetu vojnog i sportskog naoružanja i njihove opreme.

Kao svedočanstvo o jednoj etapi razvoja ove fabrike prvi put se javno publikuje jedna retka medalja izrađena u Zavodu u Kragujevcu.

Medalja je izredena u tehničkoj kovanji najverovatnije u pogonu samog Vojnotehničkog zavoda početkom treće decenije XX veka. Medalja ne sadrži signature proizvođača niti inicijale autora idejnog rešenja medalje, odnosno kreatora njenog večarskog modela. Međutim, nije isključeno da se au-

tori medalje nalaze u samom "fabričkom krugu" Zavoda iz redova veštih i iskusnih kragujevačkih alatničara, modelara i preciznih majstora oružara. Oni su se, najverovatnije angažovali u celokupnom procesu realizacije ove spomen medalje o čemu svedoči sam skroman likovni izgled medalje ali sa originalnom idejnom konceptuom. Medalja ostavlja utisak solidne zanatske izrade sa upotrebljom mesinga kao metala za njeno kovanje, a koji se u to vreme koristio u velikim kolicinama za izradu delova oružja, vojne opreme i čaura za puščanu, mitralješku i topovsku municiju za potrebe vojske Kraljevine SHS. Na taj način potvrđen je na simboličan način i sam karakter spomen medalje koja je posvećena obnavljanju proizvodnih pogona VTZ u Kragujevcu posle strahovitih razaranja skoro svih zgrada, plaški i odnošenja skupocenih mašina za proizvodnju i remont srpskog i trofejnog naoružanja koje je ostalo u Zavodu posle povlačenja srpske vojske 1915. godine.

Medalja je kružnog oblika sa ušicom za nošenje trake. Prečnik spomen medalje je 29 mm, a debljina 1,2 mm. Traka medalje je od ripsa u obliku mašnice u srpskim nacionalnim bojama (crvena, plava, bela).

Avers: U sredini je reljefni krunisani dvoglavi orao državnog grba Kraljevine Srbija, Hrvata i Slovenaca. Oko grba je kružni natpis izведен reljefnim slovima cirilice. Iznad orla je natpis: "VTZ" (Vojno-tehnički zavod).

Revers: Uz sarnu ivicu medalje nalazi se stilizovan povišen kružni prsten, koji predstavlja otvor (usta) cevi vatrenog oružja. U unutrašnjosti prstena su prikazane različitim nivoima obrade kružni oluci ili "žlebovi" iz olučene cevi kao simbol savremene tehnologije u proizvodnji preciznog vatrenog oružja i artillerijskog oružja.

Posle završetka Prvog svetskog rata i oslobođenja i ujedinjenja zemlje 1918. godine, obnovljenoj kragujevačkoj fabrići oružja zvaničan naziv je bio "Vojnotehnički zavod". Počev od

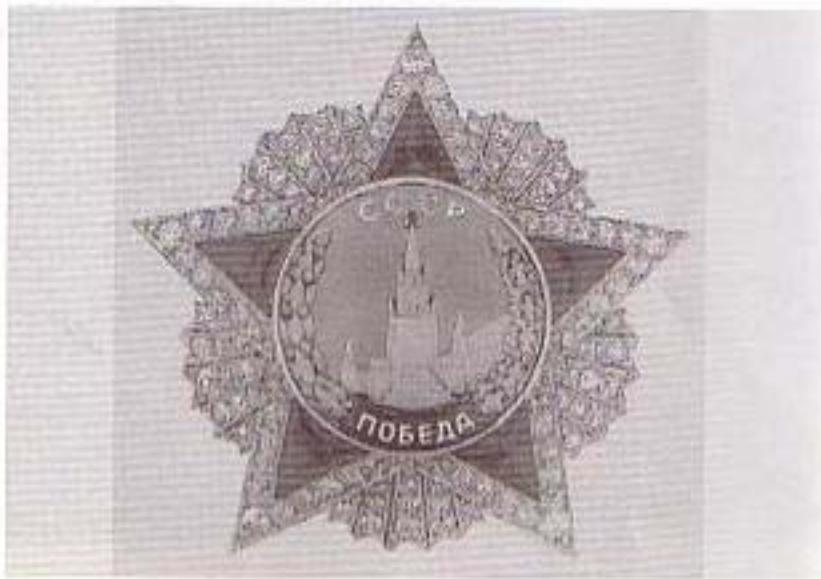
30. novembra 1923. godine fabrika je promenila naziv u "Artillerijsko-tehnički zavod" koji nosi sledećih osam godina. Ponovo dolazi do promene naziva vojne fabrike 4. marta 1931. godine. Tada umesto "Artillerijsko-tehnički zavod" vojna fabrika u Kragujevcu ponovo dobija ime "Vojno-tehnički zavod". Ovi važni datumi u istoriji kragujevačke fabrike cruga mogu nam poslužiti kao pouzdani argument u daliranju nastanka i kovanja ove naše medalje koja sadrži na aversu natpis "VTZ". Na osnovu poznatog istorijata obnove fabrike u periodu 1919. do 1923. godine kada su vrane opljačkane mašine i strugovi iz Bugarske, Austrije, Nemačke i Mađarske skloni smo pretpostavci da je upravo u ovom vremenskom razdoblju došlo do realizacije ove naše, do sada nepublikovane spomen medalje vojnog karaktera koja na ilustrativno originalan način danas predstavlja svedočanstvo o razvoju našeg najpoznatijeg privredno-industrijskog objekta u Srbiji. U prilog ovoj činjenici osim samog povoda za ustanovljenje spomen medalje, ukazuje nam i sama slobodna stilizacija dvoglavog orla državnog grba koja ima karakteristike u uzorima starijih generacija naših medaljarskih ostvarenja do početka Prvog svetskog rata. Ova sačuvana spomen medalja ima na sebi tragove pozlate, pa se može katalogizirati da je kovana od pozlaćenog meisinga.

Na kraju svega, može se preko analize heraldičkog sadržaja državnog grba na aversu spomen medalje izvesti i veoma precizan zaključak u kojoj je godini ona realizovana. Naime, prva varijanta državnog grba Kraljevine SHS, koja je bila u upotrebni u periodu od kraja 1918. do 1922. godine, imala je trodelni štit sa grbovima "tromlemenog naroda", tako da su Slovensci bili zastupljeni istorijskim hibridom grba izvedenog iz pseudo-ilirske ideologije: polumesec sa jednom zvezdom. Početkom 1922. godine Slovenski štit na grudima jugo-slovenskog orla državnog grba je pretrpeo promene tako da se sada heraldika oslanja na pozivanje istorijskog nasledja iz vremena Celjakih grofova: polumesec sa tri zvezde postavljene u kupu. Kako naša medalja upravo ima u sastavu državni grb, ovaj drugi heraldički motiv "polumesec sa tri zvezde", te' na osnovu toga konstatujemo da je medalja izrađena u periodu od 1922. do 1923. godine.

mr Radomir STOLICA
istoričar umetnosti

Josip Broz - prvi stranac dobitnik ordena „Pobede”

Naš čitalac, Jovan Popović iz Novog Sada, je zainteresovan da sazna da li je Josip Broz Tito dobio Sovjetsko vojno odlikovanje orden „Pobede” koji se u svetu smatra jednim od najvređnijih ordena?

Tim povodom saradnik časopisa „Dinar“ je prikupio sledeće podatke.

Orden Pobede je najveće vojno odlikovanje u bivšem SSSR-u koje je uglavnom dodeljivano licima višeg komandnog sastava Crvene Armije. Orden je ustanoven ukazom od 08. novembra 1943. godine i u periodu od 1943. godine do 1981. godine dodeljeno je 17 ordena, i to 12 generalima SSSR-a i 5 strancima.

U godinama velikog otadžbinskog rata dodeljeno je 11 ordena. Prv nosilac bio je maršal G.K. Žukov.

Prvi stranac iz država antihillerove koalicije koji je dobio orden „Pobede“ bio je Josip Broz Tito (septembra 1945. godine). Taj orden se nalazi u Memorijalnom centru 25. maj pod rednim brojem 90. Ostali strani državljanici koji su dobili ovaj orden su: poljski general M.R. Žimjerski, engleski feldmaršal B.L. Montgomeri, američki general Dvajt Ajzenhauer i rumunski kralj Mihailo prvi. Dvostruki nosioci ordena „Pobede“ su Staljin, Žukov i Vasilevski.

Orden Pobede je težak 86 grama. Izradjen je od belog i žutog zlata, rubina, dijamantata, srebra i emajla, prečnika 72 mm. Na rubinskoj petrogaonoj zvezdi optočenoj sa 110 brilljanata nalazi se medaljon čiji je centralni motiv Spaska kula iz Kremlja i Lenjinov mauzolej u polukrugu od invorovog i hrastovog venca na osnovi od plavog emajla. Ceo strančman je postavljen na brilljantskoj zvezdi sa radijskim kracima. Ukupna karatada je 16 karata. Metalnu konstrukciju čine belo i žuto zlato, a pozadini srebro. Kraci zvezde sačinjeni su od 5 sibirskih rubina.

Orden Pobede koji je dodeljen Josipu Brozu Titu bio je na izložbi u Moskvi gde je privukao izuzetnu pažnju posetilaca jer su prvi put imali priliku da vide primerak ovog ordena.

Stevan L. RAKIĆ

Muzički jubileji

Ove godine su pod pokroviteljstvom Srpske akademije nauka i umetnosti obraćani Dni muzičke škole „Stanković“. Tom prilikom su obeleženi jubileji: 90 godina od osnivanja škole i 120 godina od formiranja istoimene pevačke druge.

Muzička škola nosi ime po buditu muzičku učenju Srbije Kornelija Stankovića (1832-1865) koji je bio kompozitor, pijanista i horovoda.

Pevačka društvo „Stanković“ osnovano je u Beogradu 1881. godine, da bi reč 1911. godine pod svojom okriljem otvorilo muzičku školu. Daljnji razvojem 1924. godine jevačko društvo i škola su transformisani u Muzičko društvo „Stanković“ koje je imalo brojne različite oblike rada: kor, školski, orkestar, koncertni odrek, vuzec, knjižnični i časopis „Muzički glumci“.

Nakon drugog svetskog rata 1948. godine društvo je pretvoreno u „Društvo muzičke škole“.

Treba napomenuti da je od 1926. godine pokrovitelj sve muzičke institucije bio kralj Aleksandar Karađorđević.

Izdale, tradiciju prve muzičke škole u Srbiji negdje muzička škola „Mokranjac“ koja je osnovana u Beogradu 1899. godine pod nazivom „Srpska muzička škola“. Njeni osnivači bili su Beogradsko jevačko društvo (osnovano 1853. godine), Stevan Stojanović Mokranjac (1856-1914), koji je bio direktor i profesor u školi, Čretko Manojlović i Stanislav Bihački.

U čast ovih jubileja svedetljivo su ovih oznaka, ovih i još nekih pevačkih društava, koje je ovim kolaricom izradio gradaju u red najlepših znakova koje se

Nedžiba Mitrović, kolecionar

This year under patronage of the Serbian Science Academy there were held Days of the Musical School "Stanković". On that occasion there have been marked anniversaries: 80 years from establishment (institution) of that school and 120 years from establishment of the singing - club [glee-club] with the same name.

Music school is called by name of a bard of music stage in Serbia Karnežije Stanković (1832–1865) who was a composer, pianist and choir-leader.

The glee-club "Stanković" was founded in Belgrade in 1881 and already in 1911 they opened their music school under own patronage. Further, in its development the glee-club and the School transformed into the Music Club "Stanković" which had a great number of work-forms: a choir, school, orchestra, concert section [branch, part], museum, library and magazine [journal] "Music Herald".

The tradition of the first music school in Serbia promooted the Music school "Mokranjac" which was founded in Belgrade in 1899 under the name "The Serbian Music School". Its authors were The Belgrade glee-club (founded in 1853), Stevan Stojanović Mokranjac (1855-1914), who was a chairman and professor of that school, Cvjetko Manžilović and Stanislav Binički.

SPORTSKI KLUBOVI DO II SVETSKOG RATA

SPORTSKI KLUB "KRAJIŠNIK" - BANJA LUKA

Imučni građani Banja Luke osnovali su 1918. godine sportski klub "Krajišnik". Klub je zvanično registrovan 1919. godine. Boja kluba bila je crveno-crna. Imao je svoje igralište na lokaciji gde se danas nalazi gradski stadion.

Pored nogometa gajio je i laku atletiku. Pripadao je mlađoj generaciji građanske klase Banja Luke, pod patronatom imućnih trgovaca i zanatlija. Jedan je od najbolje materijalno stojećih sportskih klubova čitave Vrbaske banovine. Nosio je naziv Vrbaska perjanica sporta. Zapažena su gostovanja inostranih klubova iz Austrije i Mađarske, kao i gradski derbi sa lokalnim R.S. BORCEM. Bio je prvak Zagrebačkog nogometnog podsaveza za 1927/28. godinu. Takmičio se u I ligi Kraljevine Jugoslavije. Istaknuti pojedinci kluba bili su: Zdravko Jović, Stevo Jorgić, braća Dinko i Marjan Podgornik, Slavko Petrović i dr. Za vreme svog delovanja zvanično je izdao klupsku značku urađenu u emajlu u nepoznatoj radionici u Beču.

SPORTSKI KLUB "SLAVIJA" - SARAJEVO

Klub vodi poreklo od srednjoškolskog sportskog kluba "Osman" osnovanog 1908. godine koji je delovao do 1913. godine. Kada se rasformirao, osnivaju se dva nova kluba iste godine. Jedan je bio HRVATSKI SPORTSKI KLUB, koji posle I svetskog rata menja ime u S.A.Š.K. Drugi klub je bio SRPSKI SPORTSKI KLUB koji takođe posle I svetskog rata menja ime u S.K. "SLAVIJA". Klub spada među starije sportske klubove u Sarajevu.

Boja kluba bila je plavo-bele. Pored fudbala upražnjavali su se i drugi sportovi. Naročito su bili zapaženi atletika, borilački sportovi, hazena, zimski sportovi, planinarstvo i dr. Klub je bio prvak Sarajevskog nogometnog podsaveza za 1929. godinu. U

periodu između I i II svetskog rata 9 sezona se takmičio u I ligi tadašnje Jugoslavije. Pripadao je mlađoj generaciji daka, studenata i intelektualaca srpske nacionalnosti građanskog sloja žitelja Sarajeva. Starateljstvo i briga o klubu bila je u nadležnosti uglednih i bogatih fabrikanata, trgovaca i zanatlija iz rođova srpske populacije.

Klub je spadao u sam vrh tadašnjeg jugoslovenskog fudbala. Iz njega je izrastao Branko Stanković, ambasador našeg fudbala, dugogodišnji državni reprezentativac.

Za vreme delovanja klub je izdao tri oficijelne klupske značke u emajlu i jednu jubilarnu izradenu u reljefu obojenu pečenim lakom u radionici BREZINA Zagreb.

SARAJEVSKI AMATERSKI ŠPORT KLUB (S.A.Š.K.) - SARAJEVO

Klub potiče i vodi poreklo od srednjoškolskog sportskog kluba "Osman" osnovanog 1908. godine. Taj klub je delovao do 1913. godine kada se rasformirao i od njega nastaju dva nova kluba. Jedan je bio SRPSKI SPORTSKI KLUB, koji po završetku I svetskog rata menja ime u S.K. "Slavija". Drugi klub iste godine nastaje pod imenom HRVATSKI SPORTSKI KLUB, koji takođe posle I svetskog rata menja ime u S.A.Š.K. Boja kluba bila je zeleno-bele.

S.A.Š.K. spada među najstarije sportske klubove u Kraljevini Jugoslaviji. Imao je svoje vlastito igralište. Pored nogometa vrlo zapaženo su bile i sekcije tenisa, hazene, mačevanja, luke atletike, zimskih sportova i dr. Bio je prvak Sarajevskog nogometnog podsaveza

od 1921-1928. godine. Spada među vodeće klubove I lige tadašnje Jugoslavije. Najveći uspeh je zabeležen 1933. godine kada je osvojio treće mesto u državnom prvenstvu.

Klub je pripadao mladoj generaciji intelektualaca hrvatske građanske populacije. Za vreme svog delovanja klub je zvanično izdao pet klupske značake, uradene u emailu, a izradene radionicama H.GUSS - Beč, GRIZBAH - Zagreb i drugim.

SPORTSKI KLUB "SLAVIJA" VARAŽDIN

Mladi radnici tekstilne industrije Varaždina, fabrike "TIVAR" današnji "Varteks" su osnovali 1930. godine svoj sportski klub pod imenom "Slavija". Boja kluba bila je crveno-bela. U prvim godinama postojanja u klubu se upražnjavao samo nogomet, dok kasnijih godina, kako se klub razvijao i jačao, osnivaju se i druge sekcije kao na primer hazarda, laka atletika, bicikлизam i dr. Najveći uspeh kluba je to što je stekao pravo takmičenja u I ligi Kraljevine Jugoslavije u sezoni 1938/39. Po kvalitetu igre spada među vodeće sportske klubove u Zagrebačkom nogometnom podsavezu.

Pripadao je staležu radničke omladine Varaždina, pod patronatom imućnih industrijalaca teksila grada. Aktivno je delovao sve do izbijanja II svetskog rata 1941. godine.

Za vreme svog postojanja klub je zvanično izdao tri klupske značake uradene u emailu a izradene u radionicama Grizbah Knauš-Zagreb, i Sorlini-Varaždin.

Slavko ACIN

Naša odlikovanja u svetskim muzejima

Brojni vojni muzeji u svetu u svojim fundusima čuvaju odlikovanja iz celog sveta. Neki ih izlažu uz svoja znamenja, a neki imaju pomoćno čudan pristup. Tako, na primer, u vojnom muzeju u Kopenhagenu u Royal Arsenal Museum (Tojhsmuseet) u prizemlju je prikazan razvoj artiljerijskog oružja. Na prvom spratu uz razvoj hladnog oružja (mačevi) prikazan je razvoj revolvera, pušaka, mitraljeza i izložena su odlikovanja, dok je na drugom spratu prikazano učešće Danske u NATO aliansi.

Ono što je privuklo našu pažnju su naše odlikovanja.

Narime u jednoj staklenoj vitrini izložene su ordenske zvezde Ordena Danila II stepena i Ordena Jugoslovenske krune I stepena, kao i Orden belog orla sa mačevima III stepena.

U prospektu muzeja nema podataka o izloženim odlikovanjima (smislu postave, ko ih je dobio ili slično) sem što ispod svakog komada stoji pun naziv odlikovanja.

U svakom slučaju za svakog kolekcionera je zadovoljstvo da u postavi muzeja vidjet će odlikovanja svoje zemlje pogotovo kada su ona reprezentativna u odnosu na druge.